

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2014-2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Monika Mikulenčáková

Život zletilých po odchodu z ústavní péče dětského domova

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Alice Bosáková

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2014-2017

BACHELOR THESIS

Monika Mikulenčáková

**Life of majors after leaving institutional care
of the children's home**

Prague 2017

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Alice Bosáková

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 15. 2. 2017

Monika Mikulenčáková

Poděkování

Děkuji mé vedoucí bakalářské práce PhDr. Alici Bosákové za odbornou pomoc, rady, vedení při konzultacích a vypracování této práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá přiblížením výchovy dětí v náhradní výchovné péči, jejich přípravou na samostatný život a následný vstup do života dospělých. Práce se skládá z teoretické a praktické části. Cílem práce je prozkoumat přípravu dětí v péči dětského domova na život v dospělosti prostřednictvím dotazníkového šetření, jehož respondenti jsou bývalí klienti ústavní péče dětského domova, a současně prostřednictvím rozhovoru se zástupcem vedení dětského domova. Praktická část analyzuje samostatný život bývalých klientů v prvních 2-5 letech.

Klíčová slova

Dětský domov, diagnostický ústav, následná péče, náhradní výchovná péče, osamostatnění, příprava na samostatný život, rodina, ústavní péče, výchova.

Annotation

This bachelor thesis deals with giving us an idea of bringing up children in a substitute care, their preparation for unsupported life and follow-up adult life. The thesis is composed of the theoretic and practical parts. The aim of the thesis is to explore the preparation of children in a children's home for adulthood by a questionnaire survey whose respondents are ex-inmates of the children's home and at the same time by an interview with a management representative of the children's home. The practical part analyses the first two up five years of ex-inmates' unsupported lives.

Keywords

Bringing up, children's home, diagnostic institution, family, follow-up care, gaining of independence, institutional care, preparation for unsupported life, substitute care.

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 DEFINICE RODINY.....	11
2 NÁHRADNÍ VÝCHOVNÁ PÉČE	15
2.1 Ústavní a ochranná výchova	18
2.1.1 Diagnostický ústav.....	20
2.1.2 Výchovný ústav.....	21
2.1.3 Dětský domov se školou	23
2.1.4 Dětský domov	24
3 DĚTSKÝ DOMOV	25
3.1 Historie dětských domovů	26
3.2 Výchovné vedení v dětských domovech	29
3.3 Příprava mladistvých dětským domovem na samostatný život.....	33
3.4 Proces opouštění ústavní péče a následná podpora	39
PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 VÝZKUMNÝ PROJEKT – PŘÍPRAVA ZLETILÝCH NA ŽIVOT	43
4.1 Cíle a výzkumné problémy	43
4.2 Hypotézy.....	45
4.3 Metody výzkumu	46
4.4 Popis výzkumného vzorku.....	48
4.5 Průběh výzkumného šetření.....	48
4.6 Vyhodnocení dotazníkového šetření a verifikace hypotéz	50
4.7 Vyhodnocení rozhovoru	66
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	71
SEZNAM ZKRATEK	75
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	76
SEZNAM PŘÍLOH.....	78

ÚVOD

Denně se narodí mnoho dětí. Bohužel ne každé dítě se narodí milujícím a starostlivým rodičům a do plně fungující rodiny. Rodiče se o své dítě vždy příkladně nepostarají. Může to být z různých důvodů, ať už ze zdravotních, finančních, nebo jen z nezájmu o svého potomka a jeho budoucnost. Tyto jevy v rodině do značné míry předurčují budoucí život dítěte. Potomek vyrůstá buď v institucionální péči, nebo v dysfunkční rodině, kdy je pravděpodobné, že se v průběhu jeho vývoje dostane do ústavní péče.

Děti vyrůstající v běžné rodině mají nespornou výhodu, a tou je samozřejmě rodinné zázemí. Rodiče své potomky neustále učí, předávají jim zkušenosti a připravují je na budoucí samostatný život. Motivují je k lepším výsledkům, jsou jim neustále oporou během školních let, ale i po odchodu dítěte z domova jsou připraveni podat svému dítěti v nouzi pomocnou ruku. Rodina a její členové jsou dítěti vzorem, jak v mezilidských vztazích a fungování rodiny, tak ve studijní a profesní oblasti.

Oproti tomu děti z ústavní péče se na svou rodinu v mnoha případech spolehnout nemohou. Taková rodina není obvykle plně funkční - rodiče bývají nezaměstnaní, mají zdravotní potíže a mnohdy patří k sociálně slabším vrstvám. Z těchto, ale i mnoho dalších více či méně závažných důvodů nemůže být pro dítě vyrůstající v takovém prostředí rodina vzorem a odrazovým můstkem do dospělosti.

V ústavní péči je o děti po materiální stránce dobře postaráno a určitý pozitivní vliv na ně má i systém spolupráce a soužití zavedený v jednotlivých zařízeních. V ústavním zařízení je mnohdy péče lepší než ve vlastní rodině, ale bezesporu tato péče nemůže nikdy plně nahradit péči rodinnou. Mnoho dětí vychovávaných v náhradní výchovné péči nejeví zájem o další vzdělávání, nemají ujasněné své hodnoty a představy o budoucnosti, touží po vlastním svobodném životě, ale obvykle si neuvědomují, co všechno obnáší uplatnit se na trhu práce a zajistit si dostatečné finanční prostředky pro samostatný život.

V ústavní péči jsou děti soustavně připravovány na samostatný život. Proces přípravy je dlouhodobý a složitý, skládá se z mnoha dílčích kroků. Při vstupu do samostatného života a ukončení ústavní výchovy hraje důležitou roli mnoho okolních faktorů rozhodujících o úspěšnosti tohoto procesu.

Bakalářská práce je zaměřena právě na problematiku procesu opouštění péče školských zařízení a následného osamostatnění. Toto téma bylo zvoleno z důvodu zprostředkované znalosti prostředí dětského domova – z vyprávění a chování dětí žijících v tomto školském zařízení, které navštěvovaly základní školu a navázaly přátelství se svými spolužáky. Mnohá přátelství přetrvala do dospělosti. Některým se v dospělosti začalo dařit lépe, a to obvykle těm, kteří se mohli alespoň někdy obrátit na někoho z rodiny, jiní však zůstali ve stejné situaci nebo se dostali do horších životních podmínek.

Výběr tématu byl veden snahou přiblížit osudy dětí z dětských domovů a sledovat jejich osobní život a kariéru po opuštění ústavní péče. Cílem bylo prozkoumat, jakým způsobem jsou děti připravovány na samostatný život a jak se na své přípravě samy podílejí, za jakých podmínek ústavní péči opouští, jak se jim poté daří orientovat se v organizacích poskytujících pomoc v nouzi a celkově si uspořádat život.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část se bude zabývat odbornými termíny, základní charakteristikou ústavní výchovy, charakteristikou dětských domovů, ale těžištěm bude rozbor problematiky přípravy mladistvých na samostatný život, jejich následná připravenost a orientace v samostatném životě.

Práce pozůstává z 3 hlavních kapitol a několika podkapitol. První kapitola je věnována pojmu rodina. Ve druhé kapitole je pojednáno o náhradní výchovné péči, tedy o struktuře institucionální péče v České republice a doplňuje ji stručná charakteristika jednotlivých typů. Třetí kapitola obsahuje informace o jednom určitém typu zařízení, a to o dětském domově, jeho historii, výchově dětí a způsobu, jakým jsou děti v této péči připravovány na integraci do běžného života. Poslední podkapitola se zaměřuje na samostatný proces opouštění ústavní péče a stavění se na vlastní nohy.

V praktické části je využita explorační metoda a jako nejvhodnější technika pro tento typ výzkumu dotazníkové šetření zaměřené na bývalé klienty dětského domova s cílem získat jejich hodnocení přípravy na samostatný život v dětském domově, orientace v organizacích poskytujících následnou péči a úspěšnosti vstupu do dospělosti.

Pro získání pohledu z druhé strany a porovnání názorů bývalých klientů dětského domova a jeho vedení byla oslovena zástupkyně ředitele dětského domova, z něhož pocházejí. Pro komparaci obou pohledů byla použita technika strukturovaného rozhovoru.

TEORETICKÁ ČÁST

1 DEFINICE RODINY

Pojem rodina nemá jednoznačnou definici. Můžeme se na něj podívat z hlediska psychologického, sociologického, právního či demografického. Každá z těchto věd nahlíží na tento pojem rozdílně. Psychologický slovník definuje rodinu takto: „*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí*“.¹

Rodina je primární sociální skupina, která je velice podstatnou složkou socializačního procesu každého jedince. V této primární skupině získává jedinec základy správného jednání ve společnosti, seznamuje se s předpokládaným chováním. Vlivem rodinného prostředí se u jedinců vytváří vztahy k sobě samému i ke společnosti obecně.

Psychologický slovník rozděluje rodinu na nukleární, rozšířenou, orientační a prokreační. Do nukleární rodiny patří pouze rodiče a děti, rozšířená rodina zahrnuje rodinu nukleární a další příbuzenstvo. Podle Krause² se rodina, do které se jedinec narodí jako dítě, nazývá rodina orientační a rodinný svazek, který v dospělosti jedinec sám zakládá, nazývá Kraus rodinou prokreační.

Sociologie dělí rodinu dále z hlediska úplnosti na rodinu úplnou, neúplnou a rekonstruovanou. Rodina úplná je taková, ve které jsou všichni členové nukleární rodiny (matka, otec, děti). V rodině neúplné minimálně jeden z členů chybí z důvodu úmrtí nebo rozvodu. Rodina rekonstruovaná vzniká z rodiny neúplné nahrazením chybějícího člena nukleární rodiny (uzavření nového manželství).

¹ HARTL, P. a H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 512. ISBN 80-7178-303-X.

² KRAUS, B. a V. POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 117. pub. Brno: Paido, 2001, s. 79. ISBN 80-7315-004-2.

Jednou z mnoha oblastí, kterou se sociologie zabývá, je socializační proces a z jeho hlediska má zásadní význam fungování rodiny, tedy jak je schopna plnit své funkce. Kraus³ hovoří o rodině funkční (která plní všechny funkce přiměřeně), afunkční (v níž občas dochází k nedostatečnému plnění jedné či několika funkcí narušující vážněji život rodiny, ale zásadně negativně neovlivňují vývoj dítěte) a dysfunkční (dochází k vážným poruchám, vnitřnímu rozkladu rodiny, zásadně je narušován socializační proces dítěte).

V neposlední řadě můžeme typy rodin rozdělit ještě dle rodinného uspořádání.⁴

- **Patriarchální rodina:** hlavou rodiny je muž.
- **Matriarchální rodina:** hlavou rodiny je žena.
- **Rovnostářská neboli vyvážená rodina:** charakteristickým rysem jsou vyvážené role partnerů. Tento způsob je považován za ten nejefektivnější, protože výchovné kompetence rodičů se nezastupují, ale se vhodně doplňují.
- **Emancipovaná neboli postmoderní rodina:** rovnostářské uspořádání, které je velmi ovlivněno emancipačními snahami žen. Tento typ není vhodný, protože výchovné kompetence rodičů se nedoplňují, ale zastupují.

Rodinnými vztahy se dříve zabýval zákon o rodině, který upravoval osobní a majetkové vztahy mezi příbuznými, určoval práva a povinnosti mezi členy rodiny. Tento zákon byl však zrušen a s účinností k 1. 1. 2014 byl nahrazen novým občanským zákoníkem, konkrétně ustanoveními § 655 až § 975.

V prvním odstavci § 855 je uvedeno, že rodiče a jejich potomci mají k sobě vzájemné povinnosti a práva, kterých se nemohou vzdát. V § 857 druhý odstavec⁵ stanovuje, že „*dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmito opatřením podříditi.*“

³ KRAUS, B. a V. POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 117 pub., Brno: Paido, 2001, s. 79. ISBN 80-7315-004-2.

⁴ TRAPKOVÁ, L. *Rodina. Kde jsi táto* [online]. © 2015 [cit. 2015-11-30, 14:25]. Dostupné z: <http://www.kdejsitato.cz/rodina/rodina-zaklad-statu.html>

⁵ Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. 2. 2012, *Rodinné právo*

V rodinném právu, konkrétně v § 858⁶ je uvedeno, že k rodičovské odpovědnosti patří práva a povinnosti rodičů spočívající v péči o potomka, a to především v péči o jeho zdraví, o fyzický, psychický, rozumový a mravní vývoj, dále v ochraně potomka, v udržování osobního kontaktu s dítětem, v zajišťování a realizaci jeho výchovy a vzdělání, v zajištění místa bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho majetku. Vzniká narozením potomka a zaniká nabytím plné svéprávnosti dítěte.

Funkce rodiny

Ve vývoji a výchově jedince má rodina zcela nezastupitelný význam. „*Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností - zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje.*“⁷

V závislosti na společenském vývoji se mění i funkce rodiny, některé zanikají, mění se obsah funkcí a vznikají nové. J. Výrost uvádí čtyři základní funkce:⁸

- reprodukční funkce
- výchovná funkce
- materiální funkce
- emocionální funkce

Reprodukční funkce

„*Rodina stále zůstává základní jednotkou plození nové generace, ve všech známých společnostech se sice rodí děti i mimo manželství, ale nikde není ilegimita výslovně schválena.*“⁹

⁶ Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. 2. 2012, *Rodinné právo*

⁷ KRAUS, B. A V. POLÁČKOVÁ. *Prostředí-člověk-výchova*. 117. vyd. Brno: Paido, 2001, s. 79. ISBN 80-7315-004-2.

⁸ VÝROST, J. *Aplikovaná sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 327. ISBN 80-7178-269-6.

⁹ LANGMEIER, J. a D. KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., akt. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006, s. 138. ISBN 80-247-1284-9.

Rodina je stabilní jednotkou státu, je jeho základnou. Reprodukce přináší nejen nové členy do rodiny, ale také státu nové občany. Rodina je tedy velice důležitá nejen pro jedince, ale pro celý stát.

Výchovná funkce

V rodině se dítě seznamuje se sociálními vztahy, začíná navazovat emocionální vztahy, pozoruje a postupně se učí sociálním rolím, které členové rodiny zastávají. Rodina je první výchovné prostředí, které na dítě působí, a ve kterém probíhá primární socializace, v jejíž souvislosti se utváří budoucí osobnostní kvality potomka a jeho postoje ke svému okolí a k sobě samému. Tato funkce však nespočívá v pouhém příkladném vzoru sociálních rolí a vzájemných vztahů, ale v komplexním, cíleném a dlouhodobém působení na dítě, v jeho učení, motivaci a trénování. Způsob, kterým rodiče na dítě působí, se odvíjí od výchovného stylu, který zvolí.

Materiální funkce

Materiální funkcí rozumíme schopnost rodiny ekonomicky zabezpečit své členy a tak hospodařit s finančními prostředky, aby měl každý člen zajištěné své potřeby. Tato funkce byla významnější v minulosti, kdy byla rodina chápána jako samostatná hospodářská jednotka. V dnešní době vyspělého sociálního systému je společnost schopna zabezpečit ty jedince, kteří toho sami nejsou schopni.

Emocionální funkce

Rodina je pro své členy nenahraditelnou skupinou, která jim dodává pocit sounáležitosti a soudržnosti, pocit bezpečí a jistoty. Každý člen zaujímá v rodině určitou sociální roli, na jejímž základě je přijímán a hodnocen. Emocionální funkce spočívá v tom, že rodina poskytuje svým členům specifické emocionální vazby a sociální klima. Emoční podpora by měla být vždy směřována především k potomkům a k slabším členům, nicméně musí být zajištěna pro všechny členy. Tato funkce je nejdůležitějším, avšak nelehkým úkolem rodiny.

2 NÁHRADNÍ VÝCHOVNÁ PÉČE

V České republice je systém náhradní péče často diskutovaným tématem. Mnoho odborníků, např. Zdeněk Matějček, kritizují neschopnost zajistit komplexní a důkladnou práci s rodinami v krizových situacích. Výsledkem nedostatečné prevence před selháváním rodiny v oblasti péče o dítě je časté odebrání potomků z jejich původní rodiny.

Další nedostatky systému jsou shledávány v následné práci s rodinami, jejímž cílem by mělo být upravování rodinných podmínek tak, aby se dítě mohlo co nejdříve vrátit zpět do rodiny. Jeden z důvodů těchto nedostatků sociálně-právní ochrany dětí je podle odborníků komplikované rozdělení kompetencí jednotlivých ministerstev v systému náhradní péče o děti a mladistvé. Toto rozdělení kompetencí příslušným orgánům často komplikuje a zpomaluje práci s rodinami a dětmi, což má na následek negativní dopad na zdravý vývoj dětí a mladistvých.¹⁰

V České republice se ochraně dětí věnuje velká pozornost. Pod zvláštní ochranu zákona patří také rodina a rodičovství. Sociálně – právní ochrana dětí je v České republice rozdělena do kompetencí několika ministerstev:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“)
 - mělo by plnit funkci koordinačního orgánu ve věcech náhradní péče o děti.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“)
 - je instituce vykonávající ústavní a ochrannou výchovu.
- Ministerstvo zdravotnictví (dále jen „MZ“)
 - má ve správě kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let věku.

¹⁰ *Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice: Situační analýza* [online]. Praha: Vydalo Sdružení SOS dětských vesniček, 2009 [cit. 2017-01-12]. s. 4-5. ISBN 978-80-254-4799-4 Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/res/data/002/000503.pdf>

- Ministerstvo vnitra (dále jen „MV“)
 - má v kompetenci obecní úřady obcí s rozšířenou působností, do kterých spadají i orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). OSPOD jsou však metodicky vedeny pracovníky MPSV.
- Ministerstvo spravedlnosti (dále jen „MS“)
 - zákon ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých předpisů.¹¹

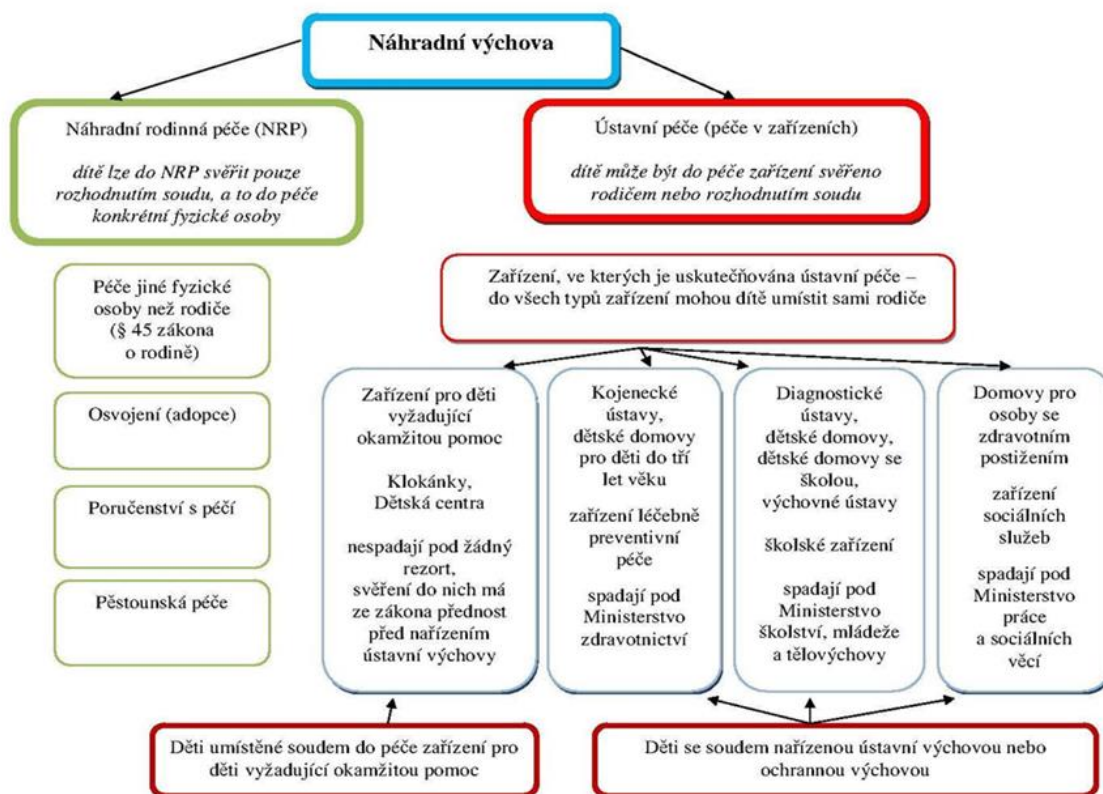
Systém sociálně-právní ochrany dětí v ČR funguj tak, že v případě, kdy dítě z nejrůznějších důvodů nemůže vyrůstat ve své biologické rodině, je mu zajištěna náhradní výchova. Náhradní výchova se týká osiřelých dětí, které přišly o oba rodiče nebo sociálně osiřelých dětí, které mají buď oba rodiče, nebo alespoň jednoho, ale o svého potomka se starat nechtějí, nemohou nebo nezvládnou. V obou případech se upřednostňuje svěření dítěte do péče širší rodiny, ale pokud tato možnost není reálná nebo by pro dítě tato varianta nebyla ideální, je mu poskytnuta náhradní rodinná péče.

V případě, že rodina neposkytuje dítěti správné rodinné prostředí, jedná se tedy o rodinu dysfunkční nebo afunkční – a tento nedostatek se projevuje na sociálním chování dítěte, ohrožuje jeho vývoj, zasahuje systém sociálně-právní ochrany dětí, který primárně usiluje o nápravu tohoto stavu, tedy o prevenci před odebráním dítěte z rodiny a jeho umístěním do ústavní péče.

V České republice je náhradní výchova uskutečňována dvěma formami, a to buď náhradní rodinnou péčí, kdy se o dítě stará jiná fyzická osoba než jeho rodiče, nebo ústavní péčí, kdy je dítě svěřeno do péče státního zařízení (viz obrázek 1).

¹¹ *Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice: Situační analýza* [online]. Praha: Vydalo Sdružení SOS dětských vesniček, 2009 [cit. 2017-01-12], s. 12. ISBN 978-80-254-4799-4 Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/res/data/002/000503.pdf>

Obrázek 1: Náhradní výchova

Zdroj: BUBELOVÁ, V. a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011, s. 38. ISNB 978-80-87455.

2.1 Ústavní a ochranná výchova

Pokud původní rodina dítěte nemůže vychovávat svého potomka, nařizuje soud v závislosti na konkrétní situaci ústavní výchovu nebo svěřuje dítě do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Soud stanovuje ústavní výchovu na tak dlouho, dokud plní svůj účel, může ji však stanovit maximálně na 3 roky s opakovaným prodloužením. Soud je povinen každého půl roku přehodnotit situaci, zjistit stav dítěte a rodiny, zda důvody pro jeho umístění do ústavní péče nepominuly a je možné vrátit ho do rodiny, nebo zda není možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči, která je před ústavní péčí upřednostňována.

Ústavní a ochranná výchova jsou realizovány ve školských zařízeních, která stanovuje zákon č. 109/2002 Sb., a jeho novela č. 383/2005 Sb. Mezi tato zařízení patří dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Školská zařízení, která plní diagnostické úkoly při výkonu předběžného opatření či ochranné nebo ústavní výchovy jsou diagnostické ústavy. Uvedená zařízení spadají do resortu MŠMT, výjimkou jsou kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let věku, které spadají do zdravotnického resortu.¹²

V zájmu výše uvedených školských zařízení jsou děti, které mají nařízenou ústavní či ochrannou výchovu, kromě nich děti, které se dostaly do předběžného opatření, ale rovněž děti, které nejsou občany České republiky a splňují podmínky stanovené zákonem. Dále může být péče školských zařízení poskytována zletilým nezaopatřeným osobám, které jsou již po ukončení ústavní či ochranné výchovy, ale stále se připravují na budoucí povolání studiem. Tato péče je poskytována nejvýše do 26 let věku zletilé osoby a je upravena smlouvou mezi zařízením a nezaopatřenou osobou. Péče těchto zařízení je poskytována též dětem s mentálním, tělesným či smyslovým postižením, s vadami řeči nebo s kombinovanými vadami, kterým byla stanovena ústavní nebo ochranná výchova nebo uloženo předběžné opatření, a to v případě, že stupeň jejich zdravotního postižení odpovídá umístění do školského zařízení. V takovém

¹² SLOMEK, Z. *Etopedie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 61. ISBN 978-80-86723-84-6.

případě jsou zařízení povinna zajistit uvedeným klientům vhodné podmínky, připravit jim individuální denní režim a zprostředkovat jim odpovídající vzdělání, terapeutický a rehabilitační program.¹³

Klientům těchto zařízení je poskytované plné a přímé zaopatření, do něhož spadá:

- poskytování ubytování,
- zajištění stravování a ošacení,
- zajištění školních potřeb a úhrada nezbytných nákladů na vzdělávání,
- v případě nutnosti zajištění zdravotní péče, zdravotních pomůcek a léčiv,
- úhrada nákladů spojených s dopravou do školy,
- poskytování kapesného, darů a věcné pomoci při odchodu zletilých ze zařízení.¹⁴

Základní organizační jednotkou v zařízeních poskytujících náhradní výchovnou péči je výchovná skupina nebo rodinná skupina.

Výchovná skupina je základní organizační jednotkou v diagnostickém ústavu v počtu 4 – 8 dětí a ve výchovném ústavu v počtu 5 – 8 dětí. Ve výchovném ústavu lze v jedné budově zřídit maximálně 6 výchovných skupin. Děti jsou do výchovných skupin zařazovány s ohledem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby.

Rodinná skupina je základní organizační jednotkou v dětském domově v počtu 6 – 8 dětí a v dětském domově se školou v počtu 5 – 8 dětí zpravidla různého věku a pohlaví. Sourozenci bývají obvykle zařazováni do jedné rodinné skupiny; výjimečně jsou zařazováni do různých rodinných skupin, a to zejména z výchovných důvodů. V dětském domově je možné v jednom areálu zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin. V dětském domově se školou lze v jedné budově či ve více budovách v jednom areálu zřídit minimálně 2 a maximálně 6 rodinných skupin. Děti se do rodinných skupin zařazují s ohledem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby.¹⁵

¹³ Zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 5. února 2002, §1

¹⁴ SLOMEK, Z. *Etopedie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 43. ISBN 978-80-86723-84-6.

¹⁵ Zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 5. února 2002, *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*, §4, odstavec 1-5, [online]. © 2016 [cit. 2017-01-12, 15:49]. Dostupné z:

2.1.1 Diagnostický ústav

Jedná se o školské zařízení spadající do resortu MŠMT. Diagnostický ústav je vždy první školské zařízení, se kterým se dítě setkává při vstupu do ústavní či ochranné péče. Hlavním cílem tohoto zařízení je sestavovat komplexní diagnostiku, na jejímž základě se rozhoduje o budoucnosti dítěte.

Do diagnostických ústavů se umísťují děti buď na základě rozhodnutí soudu, žádosti zákonných zástupců o umístění dítěte, nebo na základě žádosti dítěte samotného.

Pobyt v zařízení je stanoven na 8 týdnů, v praxi však trvá mnohdy déle. Základní organizační jednotkou diagnostického ústavu je výchovná skupina, která může mít nejméně 4 a nejvíce 8 členů. Zařízení zprostředkovává klientům výuku buď v interní škole, nebo na škole v blízkém okolí diagnostického ústavu a dále jim zajišťuje volnočasové aktivity. Program ve volném čase připravuje vychovatel dané výchovné skupiny. Odehrává se obvykle v areálu zařízení, ale v určitých případech i mimo něj, individuálně jsou klientům umožňovány i samostatné vycházky.¹⁶

Během pobytu diagnostický ústav provádí komplexní vyšetření, které se skládá z diagnostických, terapeutických, vzdělávacích, sociálních a výchovných činností. Součástí diagnostické práce je také spolupráce a podpora rodin klientů. Na výchově klientů a jejich diagnostice se podílí speciální pedagogové, vychovatelé, psychologové, psychiatři a odborní zdravotní pracovníci. Na základě výsledků onoho komplexního vyšetření se sestavuje komplexní diagnostická zpráva s programem na rozvoj a optimalizaci osobnosti.¹⁷

Po ukončení pobytu jsou děti umístěné v diagnostickém zařízení na základě rozhodnutí soudu přemísťovány do dětských domovů nebo do dětských domovů se školou, pokud nedošlo k zrušení platnosti tohoto rozhodnutí. V případě, že má dítě

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=53243&fulltext=d~C4~9Btsk~C3~BD~20domov&rpp=15#local-content>

¹⁶ SLOMEK, Z. *Etopedie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 46. ISBN 978-80-86723-84-6.

¹⁷ SLOMEK, Z. *Etopedie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 45. ISBN 978-80-86723-84-6.

závažné výchovné problémy, je přesunuto do výchovného ústavu. Děti, které byly přijaty do péče diagnostického ústavu na základě žádosti zákonného zástupce či na základě žádosti dítěte samotného mohou být vráceny do předchozí péče. Zařízení také předává doporučení orgánům speciálně právní ochrany dětí ohledně dětí, které mohou být umístěny do náhradní rodinné péče.

Diagnostické ústavy jsou členěny na:

- Dětské diagnostické ústavy pro děti od 3 do 15 let, kde bývají společně chlapci i děvčata.
- Diagnostické ústavy pro mládež určené pro mladistvé ve věku od 15 do 18/19 let. Ve většině těchto zařízení bývají dívky a chlapci rozděleni či se jednotlivé ústavy specializují přímo buď na dívky, nebo na chlapce.
- Diagnostické ústavy určené pro děti - cizince.

2.1.2 Výchovný ústav

Jedná se o zařízení spadající do resortu MŠMT. Je určeno pro děti starší 15 let s výraznými poruchami chování, kterým byla uložena ochranná či ústavní výchova. Ve zvláštní situaci jsou do péče však přijímány i děti mladší 15 let s uloženou ochrannou výchovou, u nichž se projevují extrémní poruchy chování, jež jim brání v umístění do dětského domova se školou.¹⁸

Jednotlivá zařízení se specializují buď na klienty s uloženou ochrannou výchovou, nebo na klienty s nařízenou ústavní výchovou. Obvykle se člení také na výchovné ústavy pro chlapce a zvlášť pro děvčata, nebo jsou v jednom zařízení oddělení chlapci a dívky. Dále jsou zařízení orientující se na klienty, kteří vyžadují výchovně léčebnou péči nebo na nezletilé matky s dětmi. Pro tyto případy mohou být i ve výše uvedených výchovných ústavech vytvořeny výchovné skupiny.

¹⁸ SLOMEK, Z. *Etopedie* 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 86. ISBN 978-80-86723-84-6.

Výchovný ústav plní ve vztahu ke svým klientům výchovné, vzdělávací a sociální funkce. Organizační jednotkou těchto zařízení bývají výchovné skupiny po nejméně 5 a nejvíce 8 členech, maximální počet výchovných skupin je ze zákona stanoven na 6 skupin. Jedním z cílů výchovných ústavů je připravovat své klienty na budoucí život, tedy i povolání, a proto je jim zajištěn vzdělávací program na interní škole základní, speciální a střední. Za hlavní cíl výchovných ústavů můžeme považovat práci na osobnostním rozvoji dětí a snahu o to, aby se klienti co nejlépe začlenili do běžné společnosti. Program a kompletní péči o klienty na skupinách realizují kmenoví vychovatelé.

Ve výchovných ústavech, stejně jako v diagnostických ústavech bývají skupiny rozděleny na několik stupňů, kterými klient postupně prochází. Obvykle bývá v prvním stupni jedna skupina, ve které dochází k adaptaci klienta na nové prostředí a podmínky. V tomto stupni mají klienti zpravidla přísnější režim. V dalším stupni mají děti volnější program, více možností a širší škálu aktivit mimo ústav, komunikační a herní prostředky jsou pro ně dostupnější a prostředí tohoto stupně je přitažlivější a pestřejší. Následný stupeň je pro klienty nejpříjemnější z toho důvodu, že nepodléhá stanovenému dennímu režimu, učí se zde samostatnosti a zodpovědnosti. Vychovatelé této skupiny pouze dohlížejí na plnění školních povinností a základních domácích povinností, jejich vztah ke klientům je založen na důvěře. V tomto stupni se rozšiřují aktivity mimo areál zařízení. Opakem tohoto stupně je stupeň pro děti se zvýšeným individuálním přístupem, které mají potíže s adaptací a narušují harmonii a program ve skupině. Vybavení tohoto stupně je omezené a je zde přísnější dohled a režim.¹⁹

¹⁹ *Výchovný ústav Střílky: Výchova* [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://www.vustrilky.cz/>

2.1.3 Dětský domov se školou

Toto školské zařízení poskytuje péči dětem s nařízenou ústavní výchovou, které mají problémy s chováním a dětem, které z důvodu trvalé či přechodné duševní poruchy potřebují léčebnou péči. Dále je poskytována péče dětem s uloženou ochrannou výchovou, které z nejrůznějších důvodů nemohou být vzdělávány ve školských institucích mimo dětský domov a také nezletilým matkám s jejich dětmi. Tato zařízení přijímají děti od 6 let věku do ukončení povinné školní docházky. Péče se vztahuje i na nezletilé matky s dětmi, které z hlediska jejich chování musí být zařazeny do dětského domova se školou.²⁰

V případě, že během pobytu v dětském domově se školou pominou u klienta důvody ke stanovené docházce do školy při dětském domově, může ředitel zařízení zažádat o umožnění docházky do školy v blízkosti zařízení. Klienti, kteří se z důvodu závažných poruch chování nemohou vzdělávat po ukončení povinné školní docházky na interní škole, na školách veřejných a nenastoupí-li do zaměstnání, jsou přemístěni do výchovných ústavů, kde je jim umožněno pokračovat ve vzdělání na interní škole.²¹

Děti jsou vychovávány v rodinných skupinách s počtem 2-8 členů, dle zákona může být v jednom zařízení 5-8 rodinných skupin. Toto etopedické zařízení poskytuje kromě výchovně-vzdělávací péče také péči terapeutickou a poradenskou. Hlavním cílem těchto zařízení je reedukace dětí, vedení a příprava na budoucí život, aby se po ukončení ústavní výchovy co nejlépe zařadily do společnosti.

²⁰ *Sociální práce: Dětský domov se školou* [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://socialni-prace.webnode.cz/detsky-domov-se-skolou/>

²¹ Zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 5. února 2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, §13, odstavec 5-6.

2.1.4 Dětský domov

Dětské domovy jsou ve správě MŠMT. Do péče tohoto etopedického zařízení jsou umisťovány děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné problémy s chováním, stejně jako nezletilé matky se svými dětmi. Péče je standardně poskytovaná klientům od 3 let věku do 18/19 let, v případě, že klient nabyt zletilosti a stále se připravuje na budoucí povolání, může se pobyt v dětském domově prodloužit. Vztah mezi zletilou osobou a dětským domovem je upraven smlouvou.²²

²² Zákon č. 109/2002 ze dne 5. února 2002, o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, §12, odstavec 2-3

3 DĚTSKÝ DOMOV

Do dětských domovů se dostávají děti především z důvodu nefunkčnosti jejich biologické rodiny, kde bývá častou příčinou zanedbávání výchovy, výskyt patologických jevů, nemoc, kombinace různých příčin a další faktory. V případě, že se stav rodiny nezlepší po zásahu orgánu sociálně právní ochrany dětí a výchova v rámci širší rodiny není možná, je dítě svěřeno do péče dětského domova. Z toho vyplývá, že převážná většina dětí z dětských domovů nejsou sirotci, mají své rodiny, které o ně ve většině případů jeví zájem a snaží se ve spolupráci s orgánem sociálně právní ochrany dětí vytvořit takové rodinné prostředí, které by odpovídalo podmínkám pro navrácení dítěte zpět do její péče.

Základní organizační jednotkou dětského domova je rodinná skupina po 2-8 členech. Těchto skupin může být v jednom zařízení minimálně 6 a maximálně 8. Klienti docházejí do školy v blízkosti zařízení, kroužky a volnočasové aktivity mohou být realizovány také mimo areál dětského domova. Cílem dětských domovů je nahradit klientům jejich rodiny, vytvořit jim co nejvěrnější rodinné prostředí a zastat výchovné povinnosti, které by jinak v rodině vykonávali rodiče a proto jsou děti, tak jako to bývá v rodinách, vedeny k samostatnosti a zodpovědnosti. Klienti se tedy podílejí na domácích pracích a povinnostech, učí se spolupráci a vzájemné pomoci v rodinné skupině a kolektivitě. *„Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.“*²³

²³ Zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 5. února 2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, §12, odstavec 1, [online]. © 2016 [cit. 2017-01-12, 15:49]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=53243&fulltext=d~C4~9Btsk~C3~BD~20domov&rpp=15#local-content>

3.1 Historie dětských domovů

Tato kapitola, jak vyplývá z jejího názvu, je věnována historii dětských domovů v České republice, nikoli však celistvé historii ústavní péče.

Počátky institucionální péče o děti a mládež můžeme zařadit na konec 16. století, kdy náboženské bratrstvo Vlachů založilo v Praze první nalezinec tzv. Vlašský špitál pro opuštěné děti. Tento ústav fungoval přibližně 200 let. Péče v nalezincích však byla nedostatečná a docházelo k vysoké úmrtnosti dětí, ale i celkové výsledky péče byly značně nepříznivé. Postupem času se proto dostávaly nedostatky péče o osiřelé děti do pozornosti veřejnosti a následně se staly i předmětem zájmu státní správy, která v době osvícenství začala aktivněji zasahovat i do této oblasti. Péči o děti v ústavech ovlivnil i rozvoj humanistického myšlení.²⁴

Roku 1832 založil Jan Svoboda v Praze na Hrádku první opatrovnu a další přibývaly. Roku 1862 založila pražská obec opatrovnu u sv. Štěpána, ve které i sama hradila péči. V Ottově slovníku naučném jsou opatrovny definovány jako „*ústav pro dítky školou ještě nepovinné (od 3 – 6 let), jež zde zůstávají od ráda do večera pod dozorem pěstounek, přiměřeně se zaměstnávají hrami, zpěvem a vypravováním apod. jsouce zde i stravovány. Ony určeny jsou obzvláště pro dítky chudých rodičů, kteří při svém zaneprázdnění nemohou dítky stále míti na očích*“.²⁵

Roku 1880 Vojtěch Náprstek navrhl, aby pražská obec zřídila ústav pro zpustlou mládež. Tento návrh byl přijat a roku 1883 byl oficiálně otevřen ústav sídlící v tehdejší záměčce v dolní Libni. Do péče vychovatelny byli přijímáni chovanci ve věku od 7 do 18 let za předpokladu, že o jejich umístění bylo zažádáno na městské radě. V žádosti bylo nutné udávat informace o všech mravních vadách dítěte, ale také to, k jaké výši poplatků za péči se žadatel zavazuje. „*Plný poplatek za veškeré zaopatření na jeden rok byl 240 zlatých. Tento poplatek se nemajetným snižoval, chudým pak zcela*

²⁴ Ottův slovník naučný: Nalezinec [online]. [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: https://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/Nalezinec

²⁵ OTTO, J. a kolektiv. *Ottův slovník naučný, ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí: Osmnáctý díl, Navary - Oživnutí*. Praha: J. Otto, 1902, s. 788.

promíjel. ²⁶ Žadatelem o převzetí dítěte do péče vychovatelny mohl být rodič, ale také škola, obec či policejní nebo soudní úřad.

Hlavním smyslem vychovaten bylo pečovat o zdravý rozvoj chovanců, rozvíjet jejich mravní a náboženské vzdělání, poskytovat jim školní vzdělání a vést je k praktickým činnostem. Správnou péčí měly být napravovány jejich vady, které byly charakterizovány jako sklony k tuláctví, nechápání pojmu vlastnictví mé a cizí, lenost, záškoláctví a neposlušnost rodičů. Ve vychovatelkách byla zřizována obecná škola, do které chovanci povinně docházeli. Dále se v nich často zřizovaly i pokračovací školy, ve kterých se vyučovala řemesla. V ústavu byli chovanci umísťováni do třech různých oddělení podle jejich kázně. *„Ze statistických údajů vyplývá, že podle rodinných poměrů bylo do ústavu přijato 25 sirotků a 115 chovanců z neúplných rodin, přičemž 40 z nich bylo nemanželského původu.*“²⁷

„Dobová literatura přitom jasně konstatovala, že jednou z nejtěžších a nejméně vděčných povinností ústavu byla péče právě o již propuštěné chovance, kterým měl ústav pomáhat při cestě do normálního života. Problém byl spatřován v tom, že chovanci po propuštění přešli ze spořádaného světa do poměrů, v nichž místo pravdy vládne lež, místo modlitby kletba a lání.“²⁸

Další vychovatelna vznikla až roku 1886 na Královských Vinohradech. V následujících letech přibývalo více a více vychovaten a stávající byly rozšiřovány.

Během 19. století také vznikly tzv. polepšovny pro chlapce v Opatovicích u Pardubic a pro dívky v Kostomlatech u Litoměřic. Polepšovny měly na rozdíl od vychovaten spíše trestní charakter nežli výchovný. Do těchto ústavů byly přijímány děti mladší 20 let a o jejich propuštění se rozhodovalo na konferencích, kterých se účastnili úředníci, dozorcí, lékaři a kněz. Často byli chovanci propouštěni jen podmíněčně. V polepšovnách měli nařízené práce a každý druhý den se mohli

²⁶ VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. Edice speciální pedagogiky (Gaudeamus), s. 15. ISBN 80-7041-007-8.

²⁷ Tamtéž, s. 17.

²⁸ Tamtéž, s. 17-18.

dobrovolně účastnit školní výuky. V polepšovnicích byl zaveden systém trestů, pro každé provinění byl určen jiný stupeň trestu. Ústavy byly zabezpečeny mřížemi a hlídány značným počtem dozorců.

Na počátku 20. století začaly vznikat tzv. dětské útulny, které se zaměřovaly na žebrařské a toulavé děti. Do útulen odváděla policie děti a mladistvé přistižené při žebřání či potulování, kde musela počkat do příchodu jejich rodičů. Hlavním smyslem dětských útulen bylo, aby děti a také jejich rodiče přestali brát policejní práci na lehkou váhu a ulehčili práci policii, která před zavedením útulen spočívala v tom, že policejní příslušníci museli zadržené dítě dovést přímo k rodičům a předat je i s nelegálně získanými penězi.

Po druhé světové válce docházelo v sociální péči o děti a mladistvé k významným změnám. Celý systém péče byl centralizován a řízen státními institucemi. V roce 1952 došlo k zrušení pěstounské péče a stovky dětí byly přemístěny do péče nově vybudovaných dětských domovů. Během 50. let 20. století byla vybudována převážná většina současných dětských domovů.

Vznikaly internátní typy dětských domovů s výchovnými skupinami, ve kterých byli chlapci a děvčata odděleni. V roce 1961 se konal Bratislavský kongres, na kterém bylo poukázáno na psychickou deprivaci dětí v ústavní péči, což vedlo k podnětným změnám v tehdejší institucionální péči. V roce 1964 byl schválen nový zákon o rodině, kterým byla rodina opět postavena na první místo mezi výchovnými institucemi.

„Jednu z nejpodstatnějších změn ve vývoji dětských domovů přineslo vydání ideového záměru Ministerstva školství ČSR o koncepci dětských domovů v roce 1970, jehož postupná realizace byla umožněna vydáním organizačních směrnic pro dětské domovy, zvláštní výchovná a diagnostická zařízení, č. j. 30 374/71-201, z 28. 12. 1971.“²⁹

²⁹ Petr Kulička - *moje stránky: Dětské domovy*. [online]. ©2017 [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://www.kulickovy.estranky.cz/clanky/detske-domovy.html>

V této době již dochází ke vzniku dětských domovů rodinného typu, jehož organizační jednotkou je rodinná skupina s počtem 8-10 dětí. Dětský domov byl chápán jako výkon ústavní výchovy, který je jasně řízen MŠMT.

Po roce 1989 se ústavní výchova dostala do pozadí zájmu společnosti a mnoho ředitelů dětských domovů muselo opustit své funkce a značná část dětských domovů zanikla. Ke změně došlo až roku 1990, kdy Česká školní inspekce začala opět monitorovat fungování dětských domovů.

Postupně docházelo k reformě veřejné správy a roku 2001 se namísto MŠMT jako zřizovatele dětských domovů postavily kraje a obce s rozšířenou působností. Roku 2002 vyšel zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, který stanovuje podmínky zřizování a fungování všech zařízení vykonávajících ústavní výchovu.

3.2 Výchovné vedení v dětských domovech

Výchovný proces v jakékoli náhradní výchovné péči je nutné vnímat jako ucelenou sociální rehabilitaci zaměřující se na podporu dětí k zvládnání samostatného života, což zahrnuje získávání celé řady klíčových kompetencí, především kompetencí sociálních. Pro nabývání a upevňování těchto kompetencí jsou velice podstatné následující přístupy ve výchovném procesu:³⁰

- **Přístup pedagogický** zaměřený na podporu vzdělávací cesty dítěte a mladistvého (vzdělávání a doučování).
- **Přístup sociální** zacílený na prohlubování a nápravu žádoucích sociálních vazeb v sociálním prostoru jedince a rozvoj sociálních dovedností,

³⁰ BĚHOUNKOVÁ, L. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012, s. 125. ISBN 978-80-87652-87-9.

kteří zkvalitňují život v sociálním světě (práce s rodinou, rozvoj sociální kompetence).

- **Přístup organizačně režimový**, který slouží k utváření hranic, tj. uvědomění si funkce těchto hranic a jejich respektování (bodový systém, vnitřní řád, soupis pravidel ve skupině, odměny a tresty atd.).
- **Přístup zdravotní** je zaměřen na péči o tělo i ducha, zdravý a zdravý životní styl.
- **Přístup psychoterapeutický** usiluje o rozvoj psychosociálních aspektů osobnosti v interindividuálním a intraindividuálním kontextu. Terapie působí na nejnížejší vrstvy osobnosti jedince a zasahuje do pole modifikace chování.

V dětských domovech jsou děti vychovávány vychovateli, kteří pro výkon své profese musí splňovat podmínky stanovené zákonem č. 563/2012 Sb., o pedagogických pracovnících. V tomto zákoně jsou podrobně stanoveny základní předpoklady, které musí pedagogický pracovník splňovat, dále jsou v něm uvedeny požadavky odborné kvalifikace na konkrétní pozice pedagogických pracovníků a požadavky, které musí být splněny pro potvrzení psychické způsobilosti k činnosti pedagogického pracovníka.

Je velice důležité zmínit, že náhradní výchovná péče, ač je sebevšejší, nemůže dětem nahradit individualizovaný přístup vlastní rodiny. Vyjmutí dítěte z jeho původní rodiny a jeho přemístění do institucionální péče je pro něj velice deprimující, protože dochází k narušení jeho dosavadního způsobu života, který považuje za přirozený. Takové trauma může u dětí způsobit zpomalení či zdeformování procesu utváření pohledu na sebe sama a utváření přirozených sociálních rolí. Aby bylo těmto negativním jevům zabráněno, nebo se alespoň minimalizovaly, hraje zde významnou roli osobnost vychovatelů, kteří musí být schopni vnímat signály dětí a umět na ně empaticky reagovat. Musí umět dávat prostor iniciativě dětí a užívat takový výchovný koncept, který je založen na emocionální podpoře, akceptaci osobnosti dítěte, pochopení, ale také na utváření vzájemného respektu.

Výchovna dětí v dětském domově je upravena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Konkrétně hlava V tohoto zákona stanovuje práva a povinnosti dětí v péči zařízení, výchovná opatření při prokázaném porušení pravidel dětského domova, a naopak výchovná opatření v případě, že je evidentní snaha a pílě dítěte. Obsahem jsou také stanovená práva a povinnosti ředitele zařízení a jeho zaměstnanců z hlediska výchovy svých svěřenců.

Základním dokumentem, na kterém stojí organizace a fungování dětských domovů je vnitřní řád. Každé zařízení má svůj vlastní specifický řád, který je však vytvořen ředitelem zařízení na základě vzoru z vyhlášky č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Vzorový vnitřní řád z vyhlášky určuje tyto body: ³¹

1. Charakteristika a struktura zařízení.
2. Postup při přijímání, přemísťování a propouštění dětí.
3. Organizace výchovně vzdělávacích činností v zařízení.
4. Organizace péče o děti v zařízení.
5. Práva a povinnosti dětí.
6. Práva a povinnosti osob odpovědných za výchovu.
7. Úhrada nákladů na péči o děti v zařízení.
8. Postup zařízení při zajištění bezpečnosti a ochraně zdraví.

Každá rodinná skupina má svůj byt, který se může nacházet v areálu dětského domova i mimo něj. O každou rodinku pečují zpravidla tři pedagogičtí pracovníci, kteří dohlížejí na chod domácnosti a na plnění domácích povinností, pomáhají dětem s přípravou do školy, zařizují lékaře při nemoci a zajišťují vše, co by jinak zajišťovali rodiče dětí. Hlavním úkolem vychovatelů je maximálně možně připravit své děti na samostatný a plnohodnotný život.

³¹ Vyhláška č. 438/2006 Sb. ze dne 30. srpna 2006, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, s. 6080-6081 příloha k vyhlášce.

Děti z dětských domovů plní povinnou školní docházku na základní škole mimo areál zařízení, ideálně však v jeho blízkosti. Při zařazování do školy se samozřejmě bere vždy ohled na potřeby a zájmy dítěte a na doporučení z diagnostické zprávy. O dalším vzdělání již děti rozhodují samy, mají ovšem k dispozici rady svých vychovatelů a mohou využít rad odborníku na kariérové poradenství.

V každé výchově dětí je velice důležitá i náplň volného času. Jeho využívání je efektivnější a racionálnější, je-li pod dohledem pedagogů. Pedagogické působení přispívá k formování hodnotných zájmů dítěte, rozvoji jeho specifických schopností a upevňování morálních vlastností.³²

Volný čas by měly děti trávit tak, aby byly s jeho náplní spokojené, daná činnost je musí bavit a stimulovat. Během volnočasových aktivit děti relaxují a nabírají sílu pro zvládnání denních povinností. Rozvíjí se jejich osobnost, konkrétní dovednosti, ale také velice důležitý pocit sebedůvěry a sebejistoty, v neposlední řadě také velice často nacházejí během těchto aktivit nové kamarády se stejnými zájmy. Dětský domov zajišťuje společné aktivity, jako sportovní turnaje, výlety, tábory atd., ale i mnohé další zájmové činnosti, za kterými děti docházejí mimo areál dětského domova. Mohou se účastnit vybraných kurzů, seminářů a kroužků, které dětským domovům nabízejí různé firmy a organizace.³³

³² PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002, s. 37. ISBN 80-7178-711-6.

³³ *Dětský domov Dolní Počernice* [online]. [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://www.domovpocernice.cz/>

3.3 Příprava mladistvých dětským domovem na samostatný život

Quality4Children neboli Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě stanovují několik zásadních bodů, které by měly být v rámci procesu opuštění zletilých ústavní péče plněny všemi zařízeními vykonávajícími ústavní péči. Konkrétně Standard 14 pro postup při přípravě na samostatný život stanovuje tyto a další body:³⁴

1. Pečovatel poskytuje individuální školení

- Dospívající je podporován a veden k přejímání běžných denních povinností. Úměrně k věku dítěte je povzbuzováno a vedeno k péči o sebe sama v oblastech hospodaření s penězi, chápání právních a úředních záležitostí a zvládání jiných praktických záležitostí.
- Dále je dítě podporováno v rozvoji sociálních kontaktů a zapojování se do sociální sítě.

2. Příprava na samostatný život je organizována jako průběžný proces

- Základem tohoto procesu je individuální plán péče.
- Tento plán zahrnuje přípravu dítěte na samostatný život jako průběžný proces. Může využívat vhodné rámcové podmínky a příležitosti nebo programy určené k podpoře při osamostatňování.

3. Dítěti / mladému dospělému jsou nabízeny příležitosti/programy k rozvíjení vlastní osobnosti

- Instrukce a vychovatelé vytvářejí příležitosti a programy, ve kterých je dítě cvičeno v přejímání odpovědnosti, ukotvování hodnot a standardů a rozvíjení životních dovedností.
- Dítě se aktivně podílí na realizaci a hodnocení příležitostí/programů k rozvíjení vlastní osobnosti.

V dětském domově se děti připravují na život již samostatným výchovným působením vychovatelů, ale také stanovenými pravidly a povinnostmi každé rodinky

³⁴ *Quality4Children: Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček a Člověk hledá člověka, o. s., 2008. s. 40-41. ISBN 978-80-254-3665-3.

a dětského domova obecně. Cílem tohoto systému výchovného působení je naučit děti samostatnosti, zodpovědnosti, základním sebeobslužným dovednostem, sebedůvěře a schopnosti používat selský rozum, kolektivně a jiným základním dovednostem užitečným v dospělosti.

Při příchodu do ústavní péče dětského domova je pro každé dítě zpracován individuální program na rozvoj osobnosti na základě komplexní diagnostické zprávy. Program je zpracován ve spolupráci s odborným diagnostikem, který jednou za půl roku kontroluje efektivitu programu a výsledky.

Kmenoví vychovatelé sestavují pro svou rodinnou skupinu roční plán, ve kterém je zahrnuta mravní výchova, estetická výchova, pracovní výchova, rozumová výchova a tělesná výchova. Cílů ročního plánu je dosahováno měsíčními a týdenními plány, které připravují vychovatelé s ohledem na potřeby a možnosti členů jejich rodinné skupiny a na individuální program rozvoje osobnosti každého člena. V týdenních plánech je výchovná činnost rozvrstvena tak, aby jejím prostřednictvím byly u členů rodinky optimálně utvářeny, prohlubovány a upevňovány všechny klíčové sociální kompetence. Za plnění plánů jsou zodpovědní kmenoví vychovatelé, kteří vedou dokumentaci o plnění individuálních, týdenních a měsíčních plánů a další dokumentaci. Na konci každého roku pak ředitel dětského domova tvoří výroční zprávu o aktivitách svého zařízení.

Děti jsou vedeny tak, aby byly od určitého věku schopny se obstarat samy, samy se připravit na školní povinnosti, ohlídat si důležité termíny, např. lékaře nebo brigády, být schopny rozplánovat si své zájmy a povinnosti. Vychovatelé dětem samozřejmě pomáhají, pokud jsou o to požádáni, ale především zpovzdálí dohlížejí, zda mladiství vše zvládají.

V případě, že vychovatelé usoudí, že se dítě o sebe postará bez dopomoci, je samostatné a zodpovědné, je možné ho v případě jeho zájmu přemístit do tzv. cvičného bytu.

Pro ubytování dětí starších 16 let nebo tříčlenné skupiny dětí, které se připravují na opuštění zařízení, se zřídí jedna nebo více bytových jednotek. Avšak tyto byty mohou obývat za předpokladu splnění určitých kritérií a podmínek stanovených vnitřním řádem.³⁵

Smyslem cvičných bytů je vyzkoušet si samostatné bydlení, převzít zodpovědnost za vše potřebné a také hospodařit v domácnosti a s penězi. Mladiství v cvičných bytech dostávají obvykle na začátku měsíce určitý obnos peněz na pokrytí veškerých výdajů za stravu a potřeby do domácnosti, cestovného a jiných drobných výdajů. Částka rovněž zahrnuje symbolický nájem, který musí v určitém termínu v měsíci pravidelně uhradit dětskému domovu.

Děti z cvičných bytů stále patří do rodinné skupiny, účastní se všech společných aktivit a mají k dispozici vychovatele, kteří za nimi pravidelně docházejí do bytu.

V dokumentu³⁶ pocházejícím z archivu Dětského domova Dolní Počernice (dále jen „DD Dolní Počernice“ nebo jen „DD“) jsou vnitřním řádem stanovena pravidla poskytování a fungování cvičných bytů takto:

Povinnosti rodinné skupiny:

- Seznámit zájemce o cvičný byt s pravidly, která se týkají jeho užívání.
- Prodiskutovat body podmínek výběrového řízení.
- Zhodnotit důvod a okolnosti žádosti o cvičný byt.
- V případě úspěšného uzavření smlouvy probíhá 2x týdně kontrola v bytě.
- V případě porušení stanovené smlouvy nastává povinnost nahlásit to vedení.
- Po ukončení stanovené doby ve smlouvě napsat závěrečnou zprávu.

³⁵ Vyhláška č. 438/2006 Sb. ze dne 30. srpna 2006, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, § 2, odstavec 6, s. 6074

³⁶ Dokument z archivu Dětského Domova Dolní Počernice.

Povinnosti dítěte (nájemce):

- V případě úspěšného výběrového řízení se dítě stává nájemcem.
- Je stanovena 3 měsíční zkušební lhůta.
- Dítě – nájemce obdrží smlouvu o podnájmu a výpočet financí v takové hodnotě, která pokryje nájem a další poplatky spojené s provozem bytu.
- Dítě – nájemce obdrží cvičnou výplatu podle výpočtu potřeb v daném měsíci.
- Dítě – nájemce se řídí uzavřenou smlouvou a domovním řádem.
- Dítě – nájemce je povinen platit nájemné a poplatky související s provozem bytu ve stanoveném období pravidelně každý měsíc.

Povinnosti vedení:

- Zrealizovat a následně vyhodnotit výběrové řízení žadatelů o cvičný byt.
- Seznámit rodinné skupiny a především žadatele s výsledky výběrového řízení.
- Vhodně rozdělit nájemce do bytů, uzavřít s nimi nájemní smlouvy a předat evidenční list.
- Seznámit nájemce s pravidly ohledně předávání cvičné výplaty a plateb za nájem a poplatky.
- Na základě závěrečné zprávy rozhodnout o prodloužení či ukončení nájemní smlouvy.

Dalším způsobem, jak dětské domovy připravují své klienty na samostatný život, jsou tzv. startovací byty. O startovací byty mohou zažádat dětský domov zletilí, kteří úspěšně dokončili studium a mají zaměstnání, tedy zdroj financování nákladů na bydlení. V případě, že byla žádost schválena, sestavuje se smlouva o právech a povinnostech nájemce a pronajímatele, kterou musí obě strany podepsat. Smlouva je platná maximálně rok a v případě, že se nevyskytne nový žadatel, který má na startovací byt právo, může být smlouva prodloužena.

Ne všechny dětské domovy však mají možnost startovacích bytů. V takovém případě vynakládají maximální úsilí při podpoře zletilého ve shánění ubytování, např. spoluprací s městským či obecním úřadem, kdy je možné pro zletilého sehnat sociální byt nebo spoluprací s jinými organizacemi, které zajišťují dočasnou následnou péči a podporu, tj. azylové domy, centra sociální pomoci, Domy na půl cesty, ubytovny atd.

V současné době se na přípravě dětí na samostatný život, ale také na následné péči, podílí mnoho neziskových organizací, které spolupracují s dětskými domovy a ve spolupráci s nimi realizují přípravné kurzy, semináře, tábory atd. či zajišťují zletilým osobám odcházejícím z ústavní péče dětského domova ubytování a práci. Mezi tyto organizace patří:

Alter Ego – institut pro podporu vzdělanosti

Tento institut je zacílen především na zdravotnickou a sociálně psychologickou oblast vzdělání a na další příbuzné obory. Jednou z jeho aktivit je poskytování specializovaného poradenství, koučování v oblasti školského managementu se zaměřením na žáky druhého stupně základní školy a na studenty středních škol. Dlouhodobě se orientuje na práci se specifickými skupinami dětí a mladistvých, které mají z různých důvodů omezené příležitosti, nebo jsou z nich plně vyloučené. Hlavním a společným cílem projektů a programů Alter Ega je komplexní rozvoj osobnosti.³⁷

Letní dům

Tato organizace pomáhá dětem a mladistvým, kteří vyrůstají v náhradní výchovné péči. Hlavním posláním této organizace je vytvářet takové příležitosti pro tyto děti, aby mohly prožívat šťastné dětství a aby jejich rozvoj směřoval k samostatnému a plnohodnotnému životu.

³⁷AlterEgo.cz: *institut pro podporu vzdělanosti* [online]. [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://www.alterego.cz>

Hlavní aktivity:

- *sociálně-terapeutické pobyty pro děti z dětských domovů,*
- *pobyty v tréninkovém bytě v Praze,*
- *doprovázení mladých lidí z dětských domovů při jejich osamostatňování,*
- *návštěvy v dětských domovech,*
- *komunitní slavnosti v dětských domovech otevřené i veřejnosti,*
- *výstavy z dětské tvorby při sociálně-terapeutických pobytech,*
- *podpora rodinám v péči o děti a zvládání obtížných životních situací.*³⁸

Nadání a dovednosti

Činnost této organizace je postavena na pomoci dětem a mladistvým z dětských domovů a pěstounské péče při rozvoji jejich dovedností a nadání. Pomáhá dětem s vhodným výběrem studijního oboru, s přípravou na profesní život tak, aby úspěšně vstoupily na trh práce a maximálně možně se zde uplatnily. Usiluje o to, aby zletilí po ukončení ústavní péče plynule vstoupili do běžného samostatného života.

Projektem Rozhled připravuje tyto děti na volbu jejich budoucího povolání. Utváří v nich zájem o profesní život, Rozšiřuje jejich schopnosti najít si a udržet práci a tím zvyšuje šanci na kvalitní zapojení do běžného života.

Projekt Happy End je zacílen na plné osamostatnění, osvojení si potřebných sociálních dovedností, rozšíření všeobecného přehledu o situacích, které mohou v životě nastat a představení jejich možných řešení. Různými aktivitami s dětmi usiluje o zvýšení předpokladu kvalitní budoucnosti.

Centrum Sámovka

Tato nezisková organizace poskytuje všestrannou pomoc a podporu dětem, mladistvým i zletilým lidem, kteří jsou v náhradní výchovné péči či v minulosti v této péči vyrůstali. Jejím posláním je pomáhat dětem ke správnému a zdravému sebeuvědomění, nalezení vnitřních kvalit, jistot a důvěry. Učí mladé dospělé

³⁸ *Letní dům* [online]. [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://www.letnidum.cz/letni-dum>

odpovědnosti, soběstačnosti a utváření nových vztahů. Tato organizace má pestrou nabídku programů pro všechny věkové kategorie.³⁹

3.4 Proces opouštění ústavní péče a následná podpora

Ukončení ústavní péče v dětském domově má dvě varianty. V případě, že klient nabyt zletilosti a nechce dále pokračovat v přípravě na své budoucí povolání, je povinen opustit ústavní péči. Klient, který nabyt zletilosti a dále se vzdělává, může využívat služby dětského domova do ukončení studia, nejdéle však do věku 26 let. Ze statistik vyplývá, že převážná většina zletilých opouští ústavní péči hned po dosažení plnoletosti.

Proces odchodu z ústavní péče je stručně ošetřen zákonem č. 109/2002 Sb. a vyhláškou č. 438/2006 Sb., kde je stanoveno, že nejméně 6 měsíců před ukončením ústavní péče je ředitel zařízení povinen ohlásit nadcházející propuštění ze zařízení příslušnému obecnímu úřadu. V případě, že důvodem odchodu je zletilost klienta, je ředitel zařízení povinen umožnit mu kontakt se sociálním kurátorem. Odcházející zletilá osoba má nárok na věcnou pomoc či jednorázový finanční příspěvek, který může být v maximální výši 15.000 Kč podle své skutečné potřeby v období odchodu a podle pravidel stanovených vnitřním řádem dětského domova. Zákon také stanovuje, že je mladému dospělému v případě jeho zájmu poskytována poradenská pomoc se zajištěním práce a ubytování. Podmínky poskytování poradenských služeb po opuštění zařízení však nejsou zákonem jasně stanoveny, chybí zde informace kdo, v jakém časovém rozmezí a na základě jakých kritérií bude tyto služby poskytovat.⁴⁰

Je nutné zdůraznit, že samotný proces odchodu z ústavní péče a následné podpory a pomoci jsou nedostatečně legislativně ošetřeny. V praxi stále chybí standardy kvality práce institucionální péče v zařízeních, metodika práce s dětmi a mladistvými

³⁹ *Centrum Sámovka* [online]. [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://www.samovka.cz/>

⁴⁰ Zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 5. února 2002, § 24 odstavec 1, písm. j) a k) a § 33, *o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních*, Vyhláška č. 438/2006 Sb., *kteřou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních*

připravujícími se na samostatnou budoucnost, stejně tak systém podpory a metodických postupů pro plynulé integrování těchto dětí a mladých dospělých do běžné společnosti. S cílem zlepšení kvality života dětí mimo domov byl vytvořen projekt Q4C, který udává standardy péče o děti mimo domov v Evropě. Několik standardů je orientováno přímo na proces přípravy opouštění péče a následné podpory. Ale ani zde není následná péče a podpora dostatečně definována.

Jak už bylo výše uvedeno, příprava na vstup do samostatného života je započata dnem přijetí dítěte do ústavní péče. Je třeba zmínit, že se jedná se o dlouhodobý a složitý proces. V době, kdy se blíží ukončení péče, ať z důvodu zletilosti, či dokončení přípravy na budoucí povolání, je vhodné uspořádat ideálně 6 měsíců před odchodem přípravnou poradou, na které by měly být prodiskutovány hlavní oblasti budoucího života klienta, zejména bydlení, práce, kontakty s rodinou a partnerské vztahy, aby si zletilý utvořil jasnou představu o svých prvních krocích v samostatném životě. Nedílnou součástí procesu odcházení je rozloučení, které probíhá na dvou rovinách, a to na rovině terapeutické, kdy probíhají poslední individuální konzultace, loučení s důležitými osobami a zhodnocení péče. Na rovině rituální se zletilý loučí s rodinnou skupinou prostřednictvím malé oslavy.⁴¹

Opuštění péče a postavení se na vlastní nohy je pro mladého dospělého velice náročná situace, která si klade vysoké nároky na schopnost adaptability jedince, na jeho emoční pevnost, vytrvalost atd. Dnes existuje mnoho organizací, které se soustředí právě na následnou pomoc a podporu v tomto procesu. Většina typů služeb následné pomoci a podpory je ošetřena zákonem č. 108/2006. Sb., zákonem o sociálních službách.

Mezi tyto služby patří například pomoc při zajišťování bydlení jako sociální prevence před rizikem sociálního vyloučení mladých zletilých po ukončení institucionální péče. Možností ubytování je mnoho, záleží na konkrétních potřebách daného jedince. Bydlení může být zajištěno v azylových domech, centrech sociální pomoci, Domě na půl cesty, intervenčních centrech či ubytovnách. Domy na půl cesty

⁴¹ *Quality4Children: Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček a Člověk hledá člověka, o. s., 2008, s. 44. ISBN 978-80-254-3665-3.

na rozdíl od ubytoven slouží převážně těm osobám, kterým vyhovuje doprovodná péče, protože tato služba zahrnuje kromě zajištění bydlení také trénink sociálních dovedností, podporu vzdělávání, zprostředkování konzultací s odborníky, pomoc při uplatňování a užívání práv, obstarávání osobních záležitostí a pomoc s orientací a organizací vlastního života.⁴²

Další specifickou službou je přímé zaopatření, které je orientováno na osoby bez schopnosti samostatného žití bez dopomoci, ať z důvodů zdravotních, či jiných. Jedná se o zařízení se zvláštním režimem, domy pro osoby se zdravotním postižením, terapeutické komunity či chráněné bydlení. Tyto služby mohou být poskytnuty na přechodnou dobu také osobám závislým na návykových látkách nebo osobám duševně chorým, které mají zájem o zapojení se do běžného života.

Finanční podporu zprostředkovávají zejména neziskové organizace, v jejichž gesci je podpora osob v různých tíživých životních situacích. Dále pak prostřednictvím zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, kdy má nárok na čerpání této podpory i zletilá osoba propuštěná z péče školského zařízení, jejíž sociální zázemí je neuspokojivé a pro nedostatek financí nemůže tyto neuspokojivé podmínky zdárně řešit, a proto zde hrozí riziko sociálního vyloučení. Příslušný orgán poskytující tyto služby vytváří ve spolupráci s ohroženou osobou program individuálního motivačního postupu obsahujícího dílčí kroky směřující k odstranění rizika sociálního vyloučení, k optimalizaci životních podmínek dané osoby.⁴³

Významným nedostatkem podpory a pomoci mladým osobám opouštějícím péči školských zařízení je absence komplexního systému následné péče, který by se aktivně podílel na přípravě mladistvých na samostatný život a následně plynule poskytoval těmto osobám oporu v procesu osamostatňování. Namísto toho se setkáváme s různým

⁴² BĚHOUNKOVÁ, L. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012, s. 166. ISBN 978-80-87652-87-9.

⁴³ *Systém náhradní péče o děti a mladistvé a následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice: Situační analýza*. Sdružení SOS dětských vesniček, 2009, s. 21. ISBN 978- 80- 254-4799- 4.

regionálním zastoupením poskytovatelů služeb následné pomoci, s rozdílnou kvalitou služeb a s neprovázaností jednotlivých služeb. Nejednotný systém a roztržitost služeb vede k riziku selhávání zletilých během prvních let osamostatňování a dalším negativním jevům.⁴⁴

⁴⁴ BĚHOUNKOVÁ, L. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROJEKT – PŘÍPRAVA ZLETILÝCH NA ŽIVOT

V praktické části se zkoumá, jak nahlízejí bývalí klienti DD Dolní Počernice na připravenost na život, jejich orientace v běžném životě, ve službách následné péče a kvalita jejich života. Výzkumného projektu se účastnily osoby, které jsou minimálně 2 roky a maximálně 6 let po ukončení ústavní péče. Současně byl veden rozhovor se zástupcem vedení DD Dolní Počernice. Získaná data budou analyzována a následně interpretována.

4.1 Cíle a výzkumné problémy

Výzkum si klade za cíl zjistit, jak kvalitně jsou děti z dětských domovů připravovány na samostatný život a jak si vedou v procesu osamostatňování po ukončení ústavní výchovy.

Na základě hlavního cíle byly vytyčeny cíle dílčí:

- 1) Zjistit, jak se mladí dospělí orientují v organizacích poskytujících následnou péči a pomoc, jestli tyto služby využívají a zda se mají na koho obrátit v nouzi během tohoto procesu.
- 2) Komparací zjistit, jak nahlízejí na přípravný proces osamostatňování a jak aktivně se na tomto procesu podílejí mladí dospělí, tj. na jedné straně bývalí klienti a na straně druhé zástupce vedení DD.

Výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka:

- Je příprava dítěte dětským domovem na jeho samostatný život kvalitní?

Dílčí výzkumné otázky:

- Stačí odcházejícím dětem z dětských domovů příprava na samostatný život v dětském domově na to, aby jejich vstup do dospělosti proběhl úspěšně?
- Orientují se mladí dospělí v organizacích následné péče a využívají tyto služby?
- Mají se mladí dospělí na koho obrátit, když během vstupu do dospělosti potřebují pomoc a oporu?
- Obracejí se mladí dospělí se žádostí o pomoc na svoji rodinu, nebo spíše na cizí lidi?
- Projevují děti z ústavní péče dětského domova snahu o to, aby byl jejich život v dospělosti kvalitní, např. aktivním zájmem o programy, které jim poskytuje dětský domov či vzděláváním?
- Je život bývalých klientů dětského domova v rozmezí 2-5 let po ukončení péče kvalitní ve smyslu dostatečného finančního zajištění, stálého příjmu ze zaměstnání a stabilitou v jejich životě?
- Mají bývalí klienti dětského domova zájem se vzdělávat a zvyšovat si kvalifikaci, aby dosáhli kariérního růstu a tím vyšší životní úrovně?
- Oceňují bývalí klienti péči a přípravu na život v dětském domově tím, že i po jeho opuštění se s důvěrou na něj obracejí?

4.2 Hypotézy

Byly stanoveny následující hypotézy:

H1 - Respondenti mívají častěji základní vzdělání, popřípadě výuční list než střední a vysokoškolské vzdělání.

H2 - Většina respondentů není se svou prací spokojena, vykonává ji za účelem zisku, ale aktivně nevyhledává lepší práci.

H3 - Zletilí, kteří mají aspoň minimální rodinné vazby, se po odchodu obracejí na rodinné příslušníky, s nimiž udržují kontakt.

H4 - Mnoho zletilých po odchodu z DD nemá snadný a stabilní život.

H4.1 - Většina zletilých má problém s hospodařením s penězi.

H4.2 - Zletilí se často dostávají do kontaktu s nelegální činností.

H5 - Větší část zletilých se neorientuje v organizacích a programech poskytujících pomoc a podporu v samostatném životě.

H6 - Mnozí zletilí během odchodu z ústavní péče a po následném osamostatnění nevyužívají možnost být ve spojení se sociálním kurátorem, který představuje osobu pomáhající v osamostatňování.

H7 - Většina zletilých podceňuje přípravu na samostatný život a před osamostatněním nevyužívá rad a pomoci přípravných programů dětského domova.

H8 - Většina zletilých má kladný vztah k DD a mnohdy využívá jeho pomoci.

4.3 Metody výzkumu

Podle Jiřího Pelikána⁴⁵ je výzkumná metoda obecný metodologický nástroj k získání a zpracování dat, který vymezuje širší a komplexnější úhel pohledu na šetřenou problematiku. Tyto metody dělí na empirické výzkumné metody zaměřující se na sběr a analýzu výzkumných dat a na metody teoretické analýzy a historicko-srovnávacího výzkumu. Jelikož ve své bakalářské práci využívám metody empirického výzkumu, budu se zde zabývat právě jimi. Do těchto metod Pelikán⁴⁶ řadí např. metody explorativní, behaviorální, experimentální a další. Metody aplikované v praktické části, tedy dotazník a rozhovor patří do metody explorativní.

Explorativní metoda spočívá v tom, že se zaměřuje na získávání informací z vyjádření sledovaného vzorku, čímž míníme jednu nebo více osob, na které je výzkum zaměřen. Tato metoda je ve společenských vědách velice užívaná pro její dostupnost a pružnost. Problémem této metody může být validita získaných dat. Respondenti nemusí odpovídat pravdivě, a proto získaná data nemusí vždy odrážet realitu. Pro zamezení tomuto problému byly zvoleny 2 techniky explorativní metody, přičemž jedna doplňuje druhou a přináší hlubší poznání dané problematiky.⁴⁷

Velice užívanou technikou k získávání dat v pedagogické oblasti je dotazník. „Podstatou dotazníku je zjištění dat a informací o respondentovi, ale i jeho názorů a postojů k problémům, které dotazujícího zajímá.“⁴⁸ Jedná se o soustavu promyšlených a předem připravených otázek, které jsou systematicky řazeny. Respondent na ně vždy odpovídá písemně. Výhodou této techniky je rychlost získávání dat od vysokého počtu respondentů a oproti jiným technikám také její nenáročné zpracování a ekonomická šetrnost. Pro respondenty je dotazník časově nenáročný. Nevýhody této techniky vycházejí z obecných problémů explorativní metody, především tedy subjektivita odpovědí. Dalším problémem je fakt, že prostor pro odpověď je značně omezen

⁴⁵ PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2. nezměň. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 95-97. ISBN 978-80-246-1916-3.

⁴⁶ Tamtéž, s. 95-97.

⁴⁷ PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2. nezměň. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 103 - 104. ISBN 978-80-246-1916-3.

⁴⁸ Tamtéž, s. 105.

např. variantami odpovědí, a proto může docházet k tomu, že respondenti volí odpovědi, které by ovšem ve volném prostoru odpovědi nevolili. Hodnota a důvěryhodnost výpovědi výrazně souvisí s kvalitou struktury dotazníku a s jeho vhodným užitím.⁴⁹

Miroslav Chráska definuje rozhovor neboli interview jako techniku „*shromažďování dat o pedagogické realitě, které spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta*“.⁵⁰ Výhodou rozhovoru je navázání osobního kontaktu, jehož prostřednictvím může tazatel získat přesnější výzkumná data, zaznamenávat motivy a postoje respondenta k jednotlivým otázkám. Rozhovor umožňuje hlubší poznání zkoumané oblasti. Tato technika má však vysoké požadavky na tazatele, protože musí být schopen navázat vztah s respondentem. Musí vytvořit správné podmínky pro rozhovor, ale také být velice pozorný vůči neverbální komunikaci dotazovaného, umět rozlišovat mezi reálnými odpověďmi a subjektivním vnímáním reality a také vědět, jak správně reagovat na to, co bylo řečeno.

V závislosti na tom, jak intenzivně je rozhovor řízen výzkumníkem, dělíme rozhovor na strukturovaný, který je řízen přesně podle připraveného textu, v přesném pořadí otázek, polostrukturovaný, který má připravené otázky, ale postup a průběh jsou volnější a nakonec nestrukturovaný rozhovor, který se nejvíc podobá přirozené komunikaci, tazatel své otázky směřuje tak, aby získal cenné informace pro svůj výzkum.⁵¹

⁴⁹ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007, s. 163 - 164. ISBN 978-80-247-1369-4.

⁵⁰ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007, s. 182. ISBN 978-80-247-1369-4.

⁵¹ Tamtéž, s. 182-183.

Pro splnění cílů, získání relevantních dat a vyhodnocení výsledků byla zvolena:

- a) explorační metoda a jako nejvhodnější technika pro získání odpovědí od bývalých klientů DD Dolní Počernice bylo vybráno dotazníkové šetření,
- b) technika rozhovoru se zástupcem vedení DD Dolní Počernice s cílem získání náhledu ze strany instituce, která poskytovala péči,
- c) komparace náhledů bývalých klientů a zástupce vedení DD Dolní Počernice.

4.4 Popis výzkumného vzorku

Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na osoby, které už nejsou minimálně 2 roky a maximálně 5 let v ústavní péči DD Dolní Počernice. Bylo osloveno 30 respondentů, šetření se zúčastnilo 20 respondentů.

Polostrukturovaný rozhovor se zástupkyní vedení DD Dolní Počernice probíhal přibližně hodinu. Během rozhovoru byly získány odpovědi na všechny otázky s výjimkou první, na niž byla zaslána odpověď elektronickou poštou především z důvodu doplnění dokumentací z archivu DD Dolní Počernice.

4.5 Průběh výzkumného šetření

Dotazník byl vytvořen prostřednictvím internetové stránky survio.cz. Na úvod dotazníku byla zařazena informace o jeho účelu a také bylo zdůrazněno, že je anonymní. Skládal se z 23 otázek, z nichž bylo 18 otázek s uzavřenou odpovědí a 5 s otevřenou odpovědí. Bývalí klienti DD Dolní Počernice byli kontaktováni pomocí internetu. S rozšířením počtu dotazovaných byl ochoten pomoci ředitel zmíněného DD, který vyvěsil dotazník na webové stránky domova, a zástupkyně ředitele DD (zástupce vedení, s nímž byl veden rozhovor) požádala na srazu bývalých klientů o jeho vyplnění.

Získávání respondentů nebyl jednoduchý proces z toho důvodu, že mnoho oslovených bývalých klientů DD nemělo zájem se vyjadřovat ke své minulosti. Považovali ji za uzavřenou, nechtěli si ji připomínat, nechtěli se k ní vracet. I přes pomoc ředitele a zástupkyně DD s rozšiřováním počtu respondentů, nebylo snadné získat vysoký počet kontaktů na tyto osoby, proto byla zvolena jako doplňující metoda polostrukturovaný rozhovor se zástupkyní DD Dolní Počernice, který umožnil získat pohled na zkoumanou problematiku z druhé strany, což se nakonec ukázalo jako dobré náhradní řešení.

Dotazník byl zpracován a rozeslán od začátku listopadu 2016, poslední vyplněný dotazník byl doručen 23. ledna 2017. Během tohoto období se podařilo nasbírat data od 20 respondentů. Následné vyhodnocení potvrdilo, že dotazník vyplnilo celkem 61 osob, ale 67% z nich dotazník nedokončilo, a pouze 33% dotazník vyplnilo a odeslalo. Doba potřebná na vyplnění dotazníku nepřesáhla 10 minut.

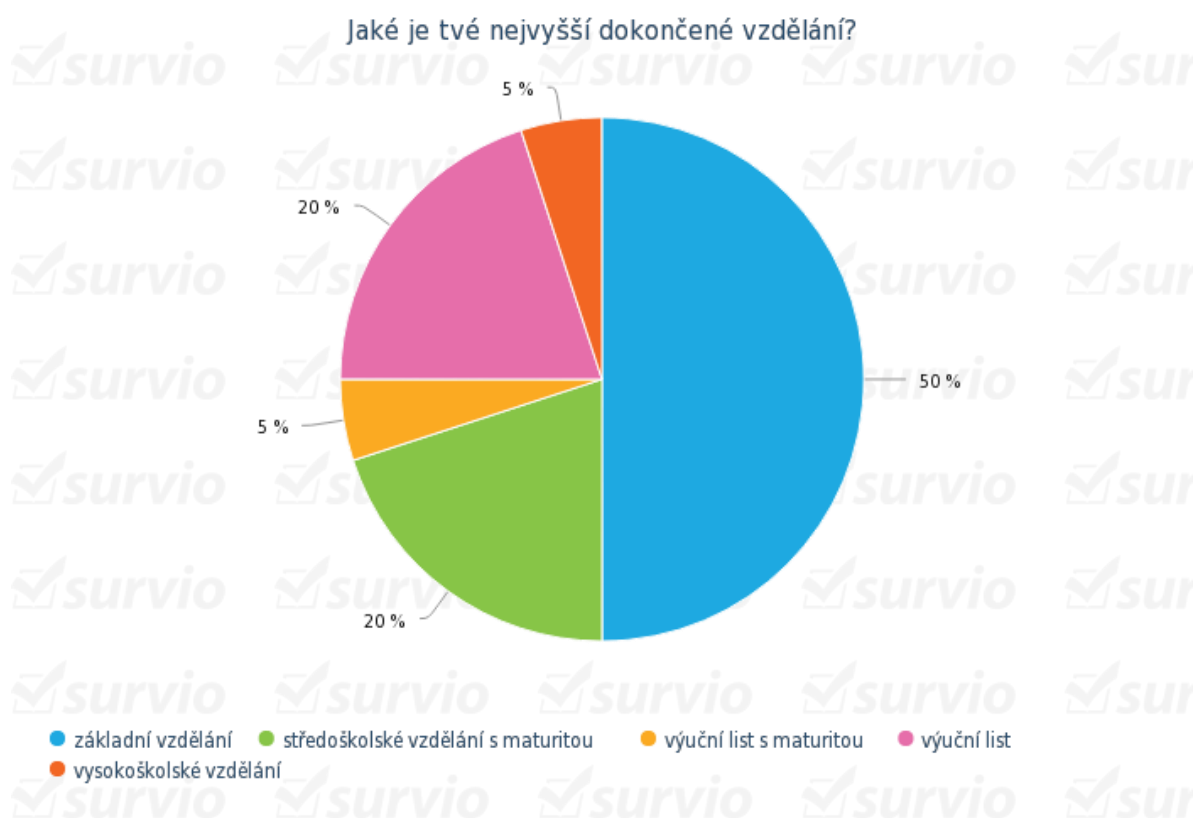
Polostrukturovaný rozhovor se zástupkyní DD Dolní Počernice se uskutečnil 3. 11. 2016 a trval přibližně hodinu. Bylo položeno 6 hlavních otázek a 12 podotázek. Na první otázku zástupkyně DD po schůzce zaslala jako odpověď dokument obsahující informace o přípravném programu DD, všechny další otázky byly zodpovězeny během schůzky. Celý rozhovor je obsahem Přílohy B.

4.6 Vyhodnocení dotazníkového šetření a verifikace hypotéz

Z původního dotazníku nebyly do výzkumného šetření zahrnuty všechny otázky. Byly vybrány pouze ty, které nejvíce souvisely s cílem výzkumného šetření a jednotlivými hypotézami. Druhotné otázky sloužily jako opora při nejasném výsledku hypotéz, ale tato možnost nebyla využita. Kompletní dotazník je součástí Přílohy A.

H1 - Zletilí mívají častěji základní vzdělání, popřípadě výuční list než střední a vysokoškolské vzdělání.

Graf 1: Vzdělání

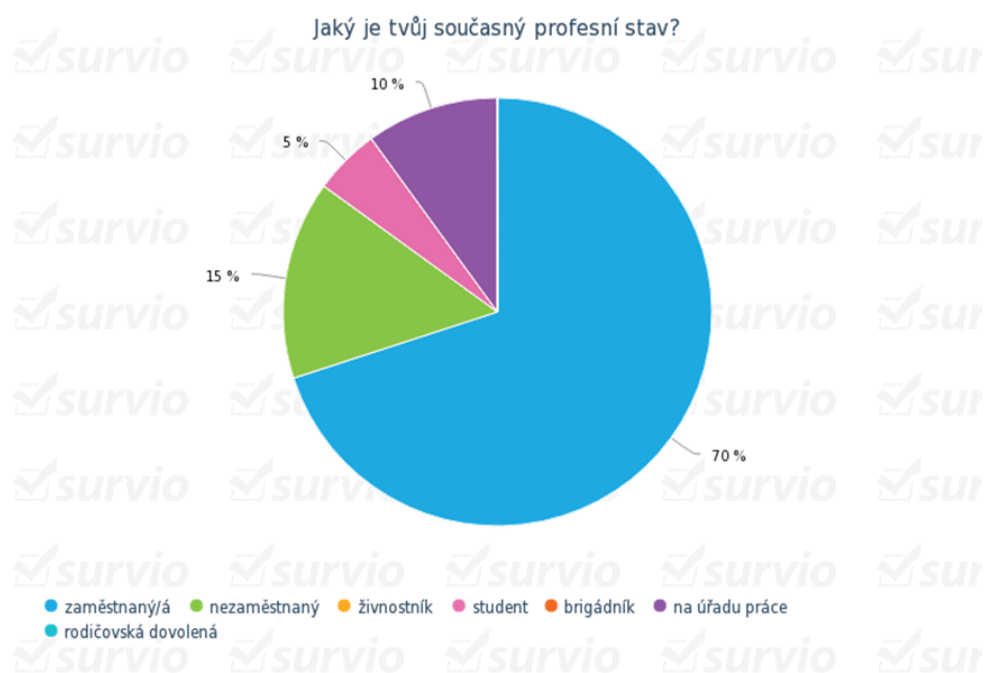
Graf 2: Pokračování ve studiu

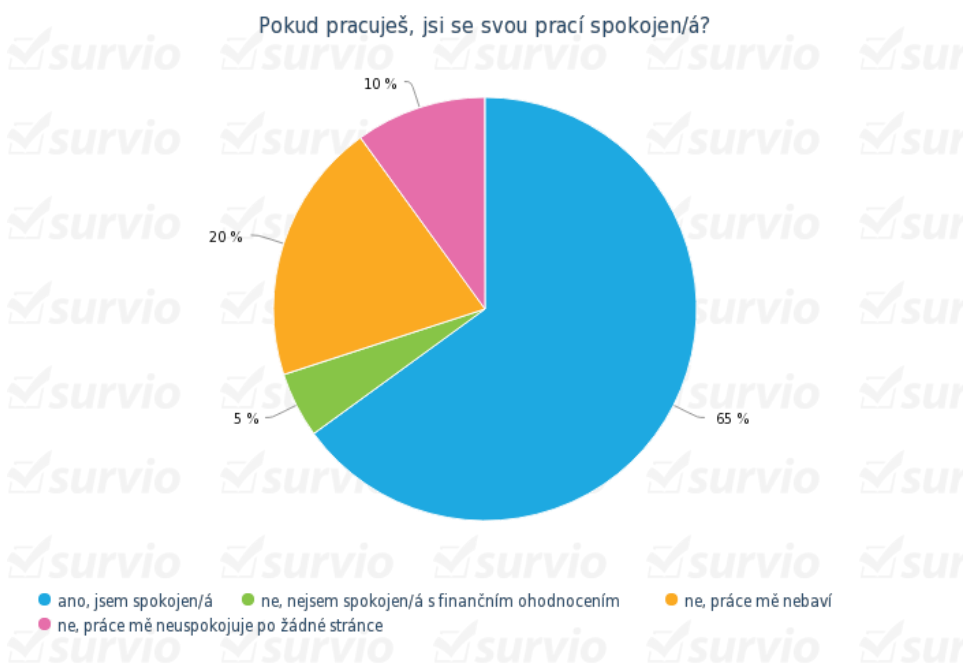
Z grafu č. 1 vyplývá, že celá polovina dotazovaných má pouze základní vzdělání. Navazující graf č. 2 ukazuje, že 70% dotazovaných nemá zájem se v budoucnu vzdělávat. Podle těchto výsledků je možné prohlásit, že **hypotéza H1 byla potvrzena.**

H2 - Většina zletilých není se svou prací spokojena, vykonává ji za účelem zisku, ale aktivně nevyhledává lepší práci.

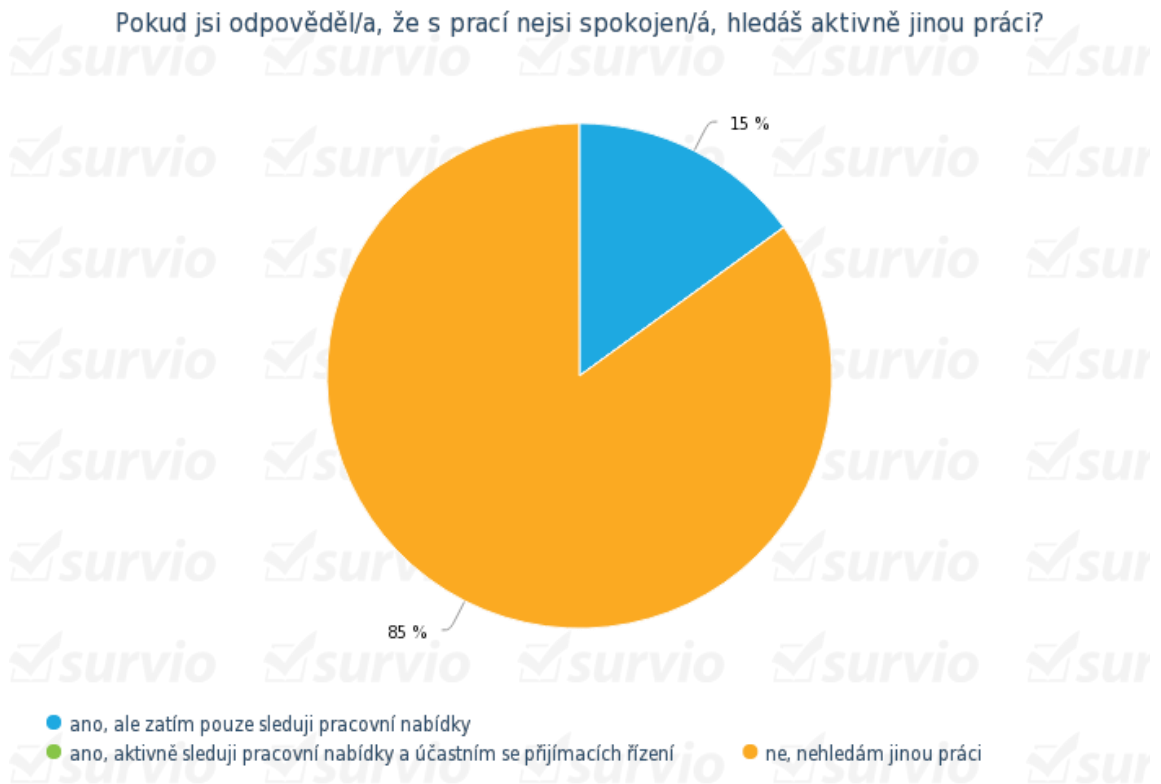
Graf 3: Současný profesní stav

Graf 4: Spokojenost se zaměstnáním

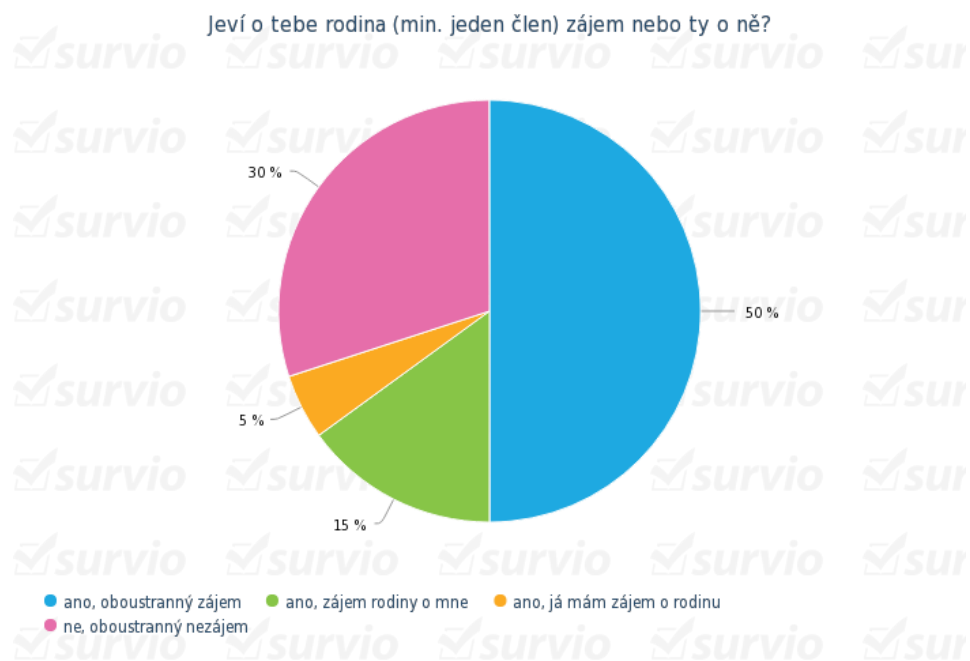
Graf 5: Hledání nového zaměstnání

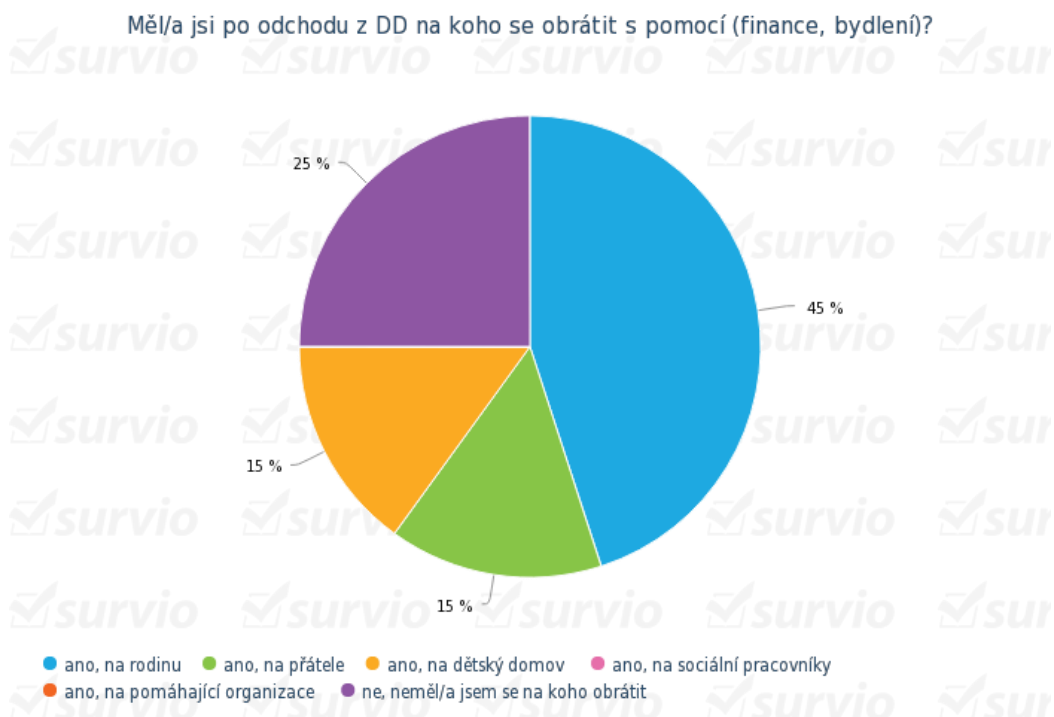
Z grafů č. 3 - 5 je patrné, že převážná většina respondentů má zaměstnání a z nich až 65% našlo ve své práci uspokojení, proto podle grafu 5 85% těchto osob aktivně nevyhledává jinou práci. Na základě výsledků lze konstatovat, že **hypotéza H2 byla vyvrácena.**

H3 - Zletilí, kteří mají aspoň minimální rodinné vazby, se po odchodu obracejí na rodinné příslušníky, s nimiž udržují kontakt.

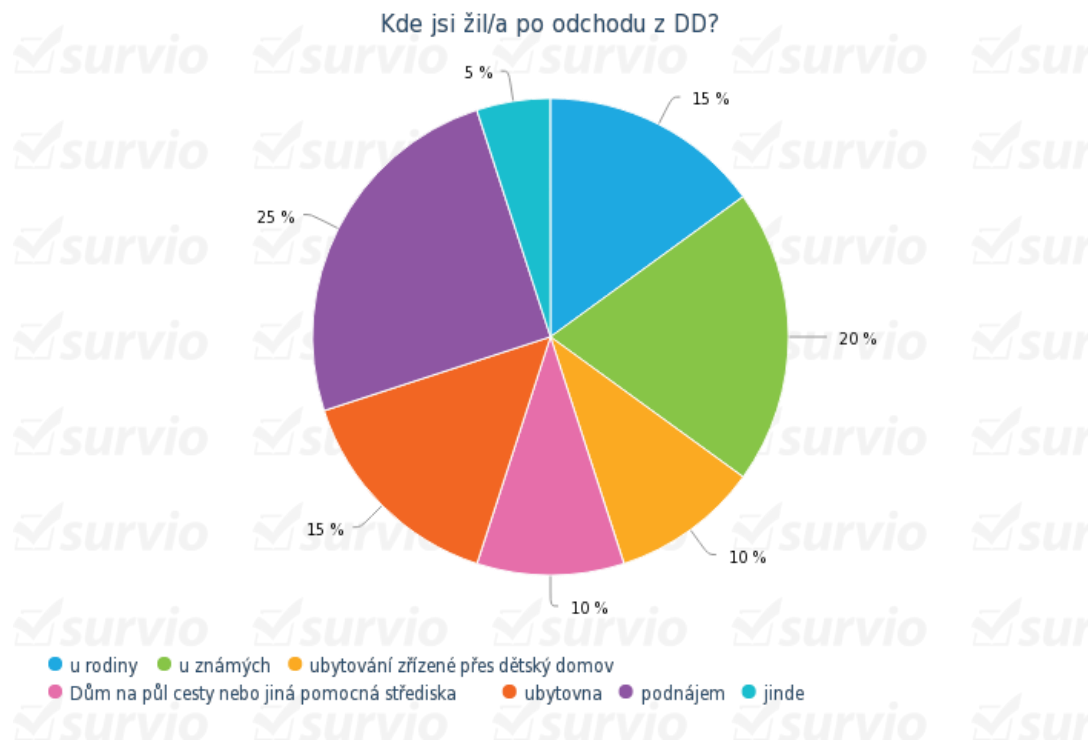
Graf 6: Kontakt s rodinou

Graf 7: Opora v samostatném životě

Graf 8: Bydlení po ukončení ústavní péče

Téměř polovina respondentů odpověděla, že je oboustranný zájem se stýkat s původní rodinou, u dalších 20% je zájem jedné či druhé strany. Pouze 30% z dotazovaných se svou rodinou není v kontaktu, protože žádná ze stran nejeví zájem o kontakt.

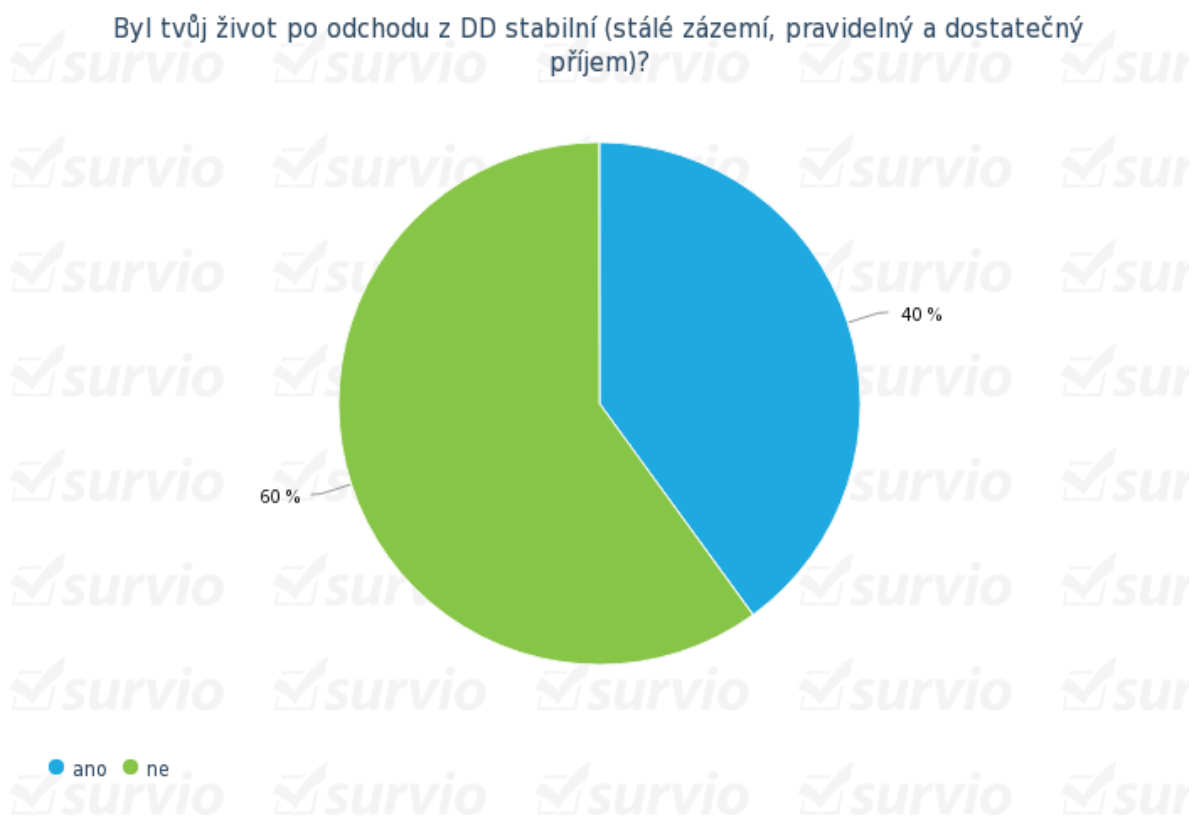
Z grafu č. 7 lze vyčíst, že 45% dotazovaných se po odchodu z ústavní péče DD obracelo s pomocí na svou rodinu. Avšak graf 8 znázorňuje, že pouze 5% dotazovaných se během osamostatňování vrátilo do své původní rodiny. Nejvíce respondentů zvolilo podnájem či bydlelo u svých známých. **Hypotéza H3 byla potvrzena**, protože převážná většina dotazovaných se obrací na svou rodinu, i když žije mimo ni.

H4 - Mnoho zletilých po odchodu z DD nemělo snadný a stabilní život.

H4.1 - Většina zletilých má problém s hospodařením s penězi.

H4.2 - Zletilí se často dostávají do kontaktu s nelegální činností.

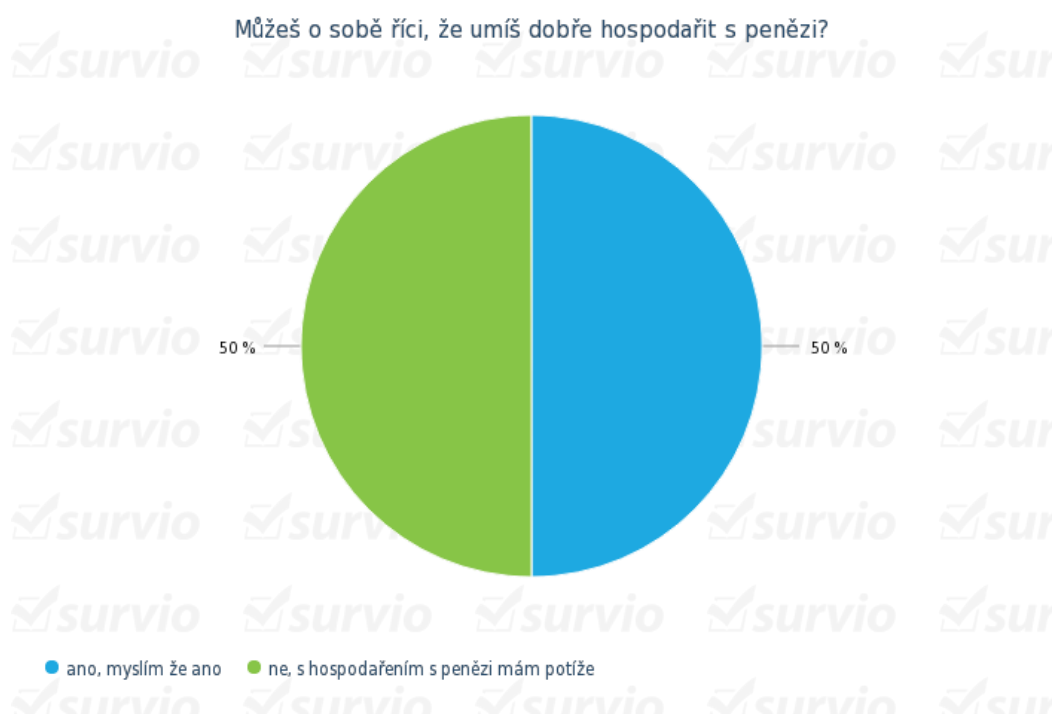
Graf 9: Stabilita života

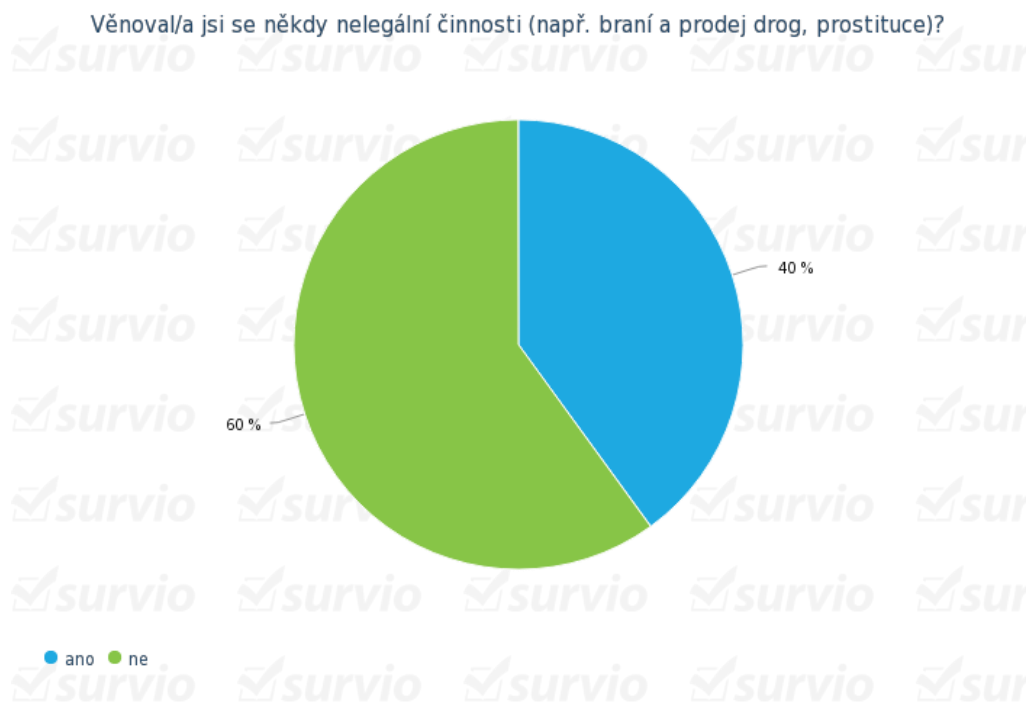
Graf 11: Finanční zajištění

Graf 10: Hospodaření s penězi

Graf 12: Nelegální činnost

Z grafu č. 9 je patrné, že 60% respondentů hodnotí svůj život po odchodu z ústavní péče jako nestabilní. K hypotéze 4 je třeba dodat, že pouze polovina respondentů je schopna o sobě říci, že umí hospodařit s penězi, ale 55% z nich vystačí se svými příjmy. Z odpovědí týkajících se zapojení do nelegální činnosti byl získán poměrně pozitivní výsledek, protože pouze 40% se v životě dostalo s ní do kontaktu. Proto **podhypotéza H4.1 byla vyvrácena**, stejně tak se **nepotvrdila podhypotéza H4.2**.

Celkové výsledky ukazují na tristní skutečnost, že dotazovaní opravdu neměli snadné začátky v samostatném životě. **Hypotéza H4 byla potvrzena**.

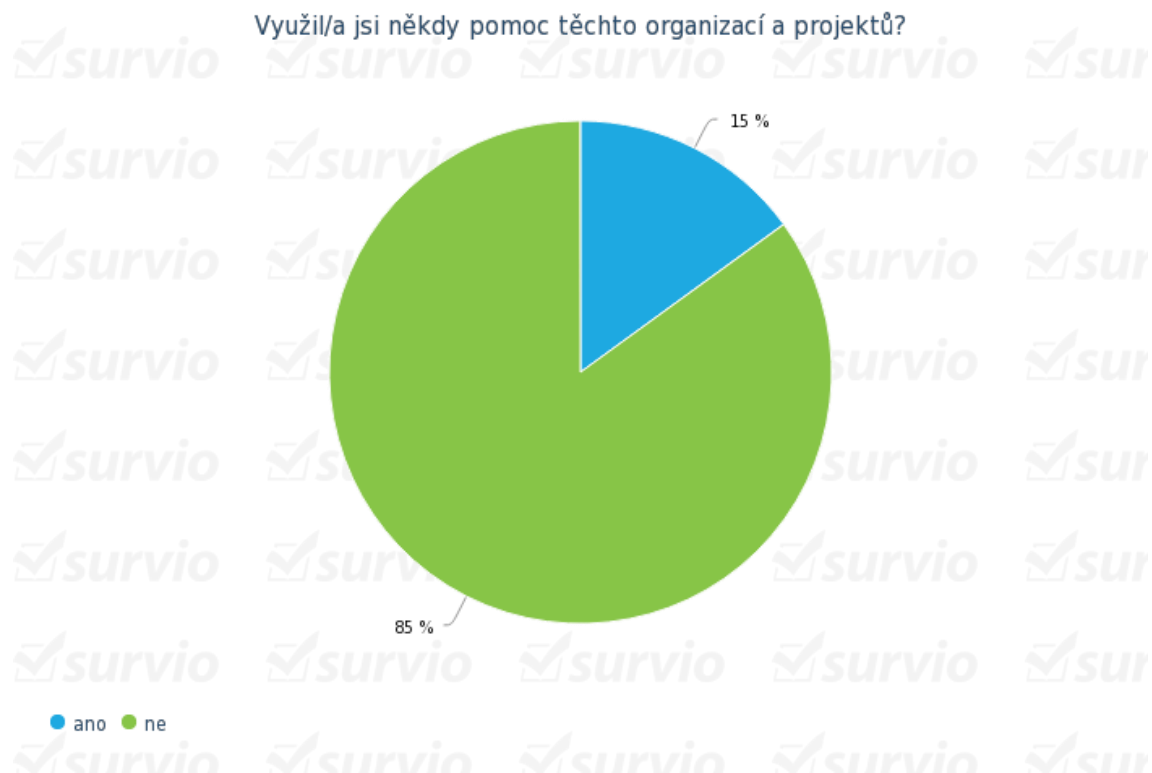
H5 - Větší část zletilých se neorientuje v organizacích a programech poskytujících pomoc a podporu v samostatném životě.

Zmíněné hypotéze odpovídá otevřená dotazníková otázka č. 17:

Orientoval/a jsi se v organizacích a projektech, které podporují mladé lidi v osamostatňování a pomáhají jim v nesnázích?

Patnáct respondentů na tuto otázku odpovědělo negativně, tedy, že se v těchto organizacích neorientovali, což je 75% ze všech dotazovaných. Pouze dva respondenti přiznali, že využili služeb Centra Vhled a Sámovky, to znamená, že pouze 10% využilo služby pomáhajících organizací. Jeden dotazovaný si nepamatuje, jestli se v organizacích orientoval, což činí 5%.

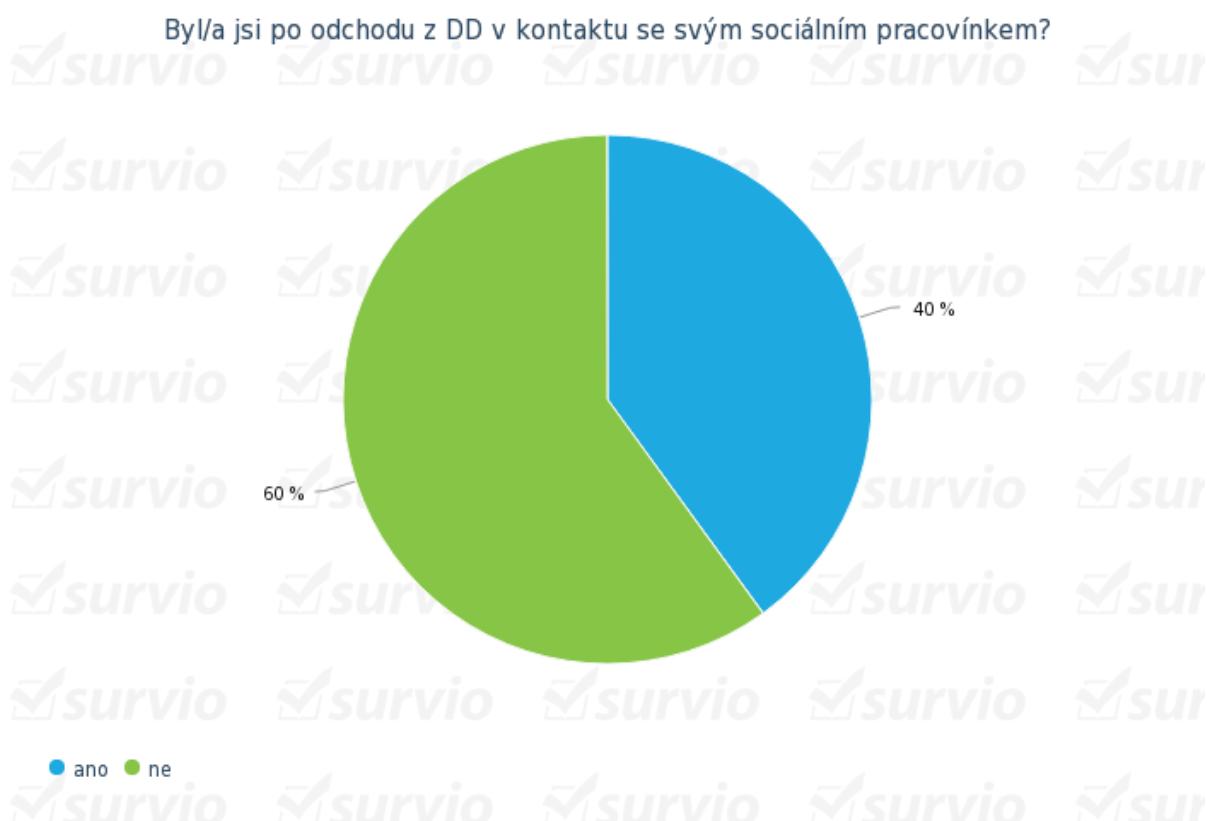
Graf 13: Pomáhající organizace

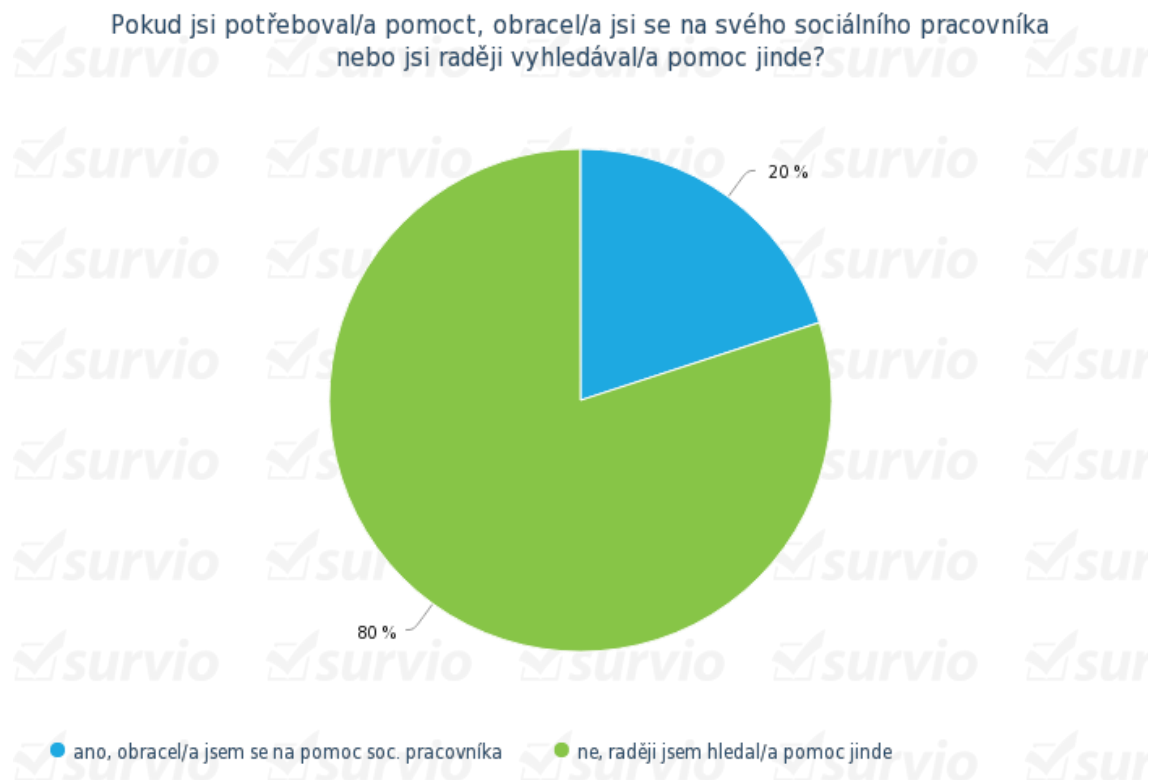
Odpovědi na otevřenou otázku č. 17 naznačují, že 75% dotazovaných se neorientovalo v organizacích poskytujících následnou pomoc, a ostatní odpovědi také nelze považovat za pozitivní, protože respondenti udali, že znají maximálně 2 organizace. Z grafu č. 13 je zjevné, že 3 ze všech dotazovaných využili služby některé z těchto organizací. **Hypotéza 5 byla tímto potvrzena.**

H6 - Mnozí zletilí během odchodu z ústavní péče a po následném osamostatnění nevyužívá možnost být ve spojení se sociálním kurátorem, který představuje osobu pomáhající v osamostatňování.

Graf 14: Pravidelný kontakt se sociálním pracovníkem

Graf 15: Využívání možné pomoci od sociálního pracovníka

Se sociálním pracovníkem, který má být během osamostatňování jedince jeho oporou, bylo v kontaktu pouze 40% osob, pouhých 20% využívalo jeho rad a pomoci namísto hledání pomoci jinde. Důvodem takového nízkého procenta může být kontakt s rodinou v době opouštění ústavní péče, tudíž zletilí hledali pomoc a oporu spíše u ní. **Hypotéza H6 byla potvrzena.**

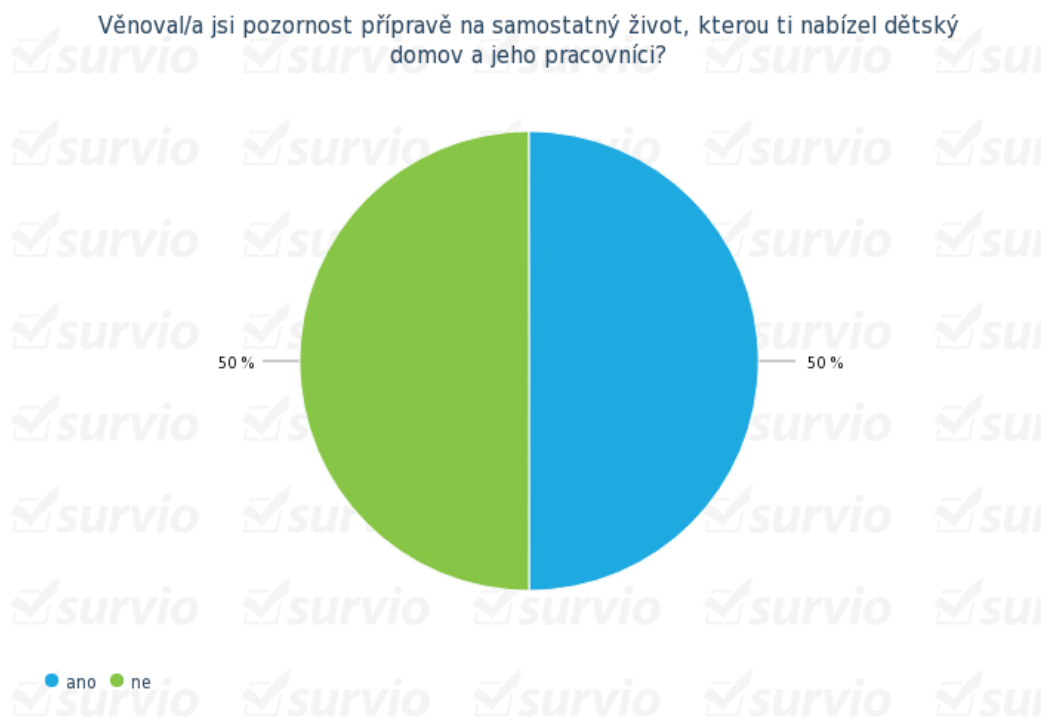
H7 - Většina zletilých podceňuje přípravu na samostatný život a před osamostatněním nevyužívá rad a pomoci přípravných programů dětského domova.

Hypotéze 7 odpovídá otevřená dotazníková otázka č. 20:

Jak posuzuješ, že jsi připraven/a z DD na běžný život? (schopnost postarat se o pořádek v domácnosti, zajistit si obživu, hygiena, vyjednávání na úřadech)

Přípravu na běžný život DD hodnotí 10 respondentů pozitivně, což představuje 50%. Neutrálně hodnotí přípravu 4 dotazovaní, kteří tvoří 20%. Negativních hodnocení přípravy na život bylo 6, tedy 30% ze všech dotazovaných.

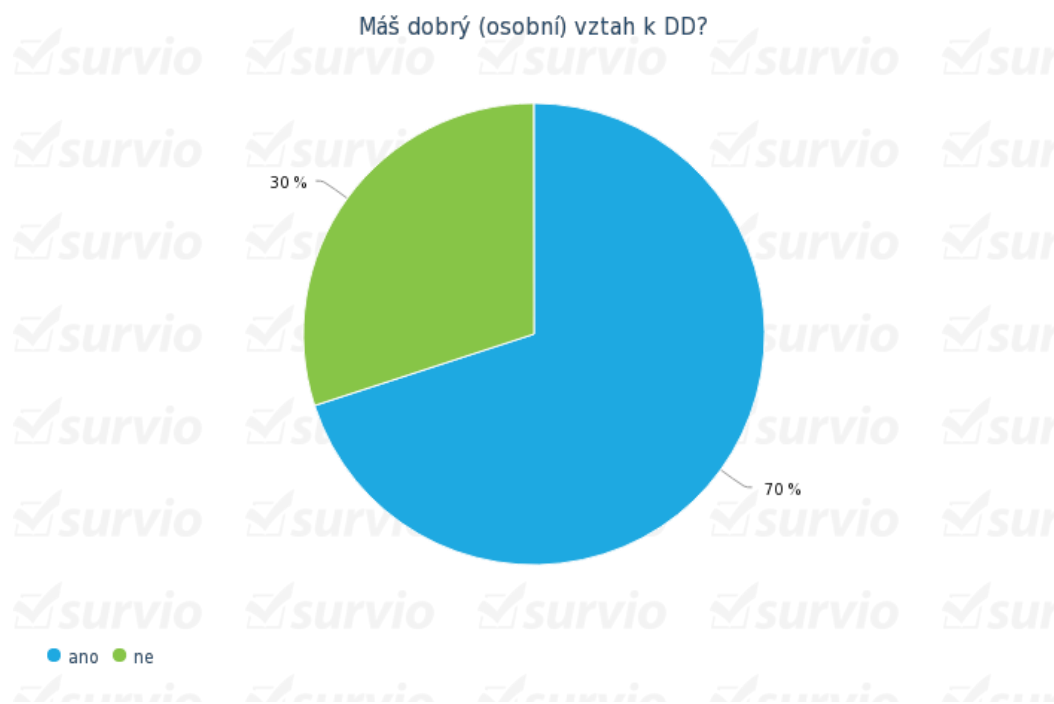
Graf 16: Příprava na samostatný život

O přípravu na samostatný život, kterou nabízel dětský domov svým klientům, se zajímala přesně polovina dotazovaných, druhá polovina o tuto přípravu nejevila zájem. Stejně tak polovina dotazovaných hodnotila přípravu na samostatný život pozitivně, 20% respondentů odpovědělo neutrálně. Obvykle přípravu hodnotili jako dobrou, ale na předpokládané životní situace, které mohou nastat, nedostatečně. 30% respondentů svou přípravu vnímá jako nedostatečnou. **Hypotéza H7 byla vyvrácena.**

H8 - Většina zletilých má kladný vztah k DD a mnohdy využívá jeho pomoci.

Graf 17: Vztah k DD

Hypotéze H8 odpovídá otevřená dotazníková otázka č. 23:

Bylo ti při odchodu z DD nabídnuto (ředitelem, jednotlivými pracovníky), že se na ně můžeš v nesnázích obrátit o pomoc či o radu?

Na tuto otázku odpovědělo 16 respondentů *ano*, což znamená, že 80% z dotazovaných byla nabídnuta pomoc v případných nesnázích. Další dva respondenti, kteří odpověděli, že jim pomoc byla nabídnuta a dokonce ji využili, představují 10% ze všech dotazovaných osob. Pouze jedna osoba odpověděla negativně, znamená to, že 5% pomoc nabídnuta nebyla a další osoba odpověděla *možná*, což tvoří 5%.

Údaje zaznamenané na grafu č. 17 vypovídají o tom, že 70% dotazovaných má dobrý vztah s dětským domovem. Z uvedených odpovědí na otevřenou otázku bylo zjištěno, že více než 90% klientům byla nabídnuta pomoc, 10% klientů dokonce tuto pomoc využilo. **Hypotéza byla tudíž potvrzena.**

- **Hypotéza 1**, že zletilí mívají častěji základní vzdělání, popřípadě výuční list než střední a vysokoškolské vzdělání **byla potvrzena**.
- **Hypotéza 2**, že většina zletilých není se svou prací spokojena, vykonává ji za účelem zisku, ale aktivně nevyhledává lepší práci, **byla vyvrácena**.
- **Hypotéza 3**, že zletilí, kteří mají aspoň minimální rodinné vazby, se po odchodu obrazejí na rodinné příslušníky, s nimiž udržují kontakt, **byla potvrzena**.
- **Hypotéza 4**, že mnoho zletilých po odchodu z DD nemělo snadný a stabilní život, **byla potvrzena**.
- **Hypotéza 4.1**, že většina zletilých má problém s hospodařením s penězi, **byla vyvrácena**.
- **Hypotéza 4.2**, že zletilí se často dostávají do kontaktu s nelegální činností, byla **vyvrácena**.
- **Hypotéza 5**, že větší část zletilých se neorientuje v organizacích a programech poskytujících pomoc a podporu v samostatném životě, **byla potvrzena**.
- **Hypotéza 6**, že mnozí zletilí během odchodu z ústavní péče a po následném osamostatnění nevyužívají možnost být ve spojení se sociálním kurátorem, který představuje osobu pomáhající v osamostatnění, **byla potvrzena**.
- **Hypotéza 7**, že většina zletilých podceňuje přípravu na samostatný život a před osamostatněním nevyužívá rad a pomoci přípravných programů DD, **byla vyvrácena**.
- **Hypotéza 8**, že většina zletilých má kladný vztah s DD a mnohdy využívá jeho pomoci, **byla potvrzena**.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že převážná většina bývalých klientů dětského domova má k instituci, ve které vyrůstala, dobrý vztah a přípravu na samostatný život hodnotí pozitivně i přesto, že zájem o přípravu na samostatný život byl průměrný. Své začátky v životě dospělých hodnotí výrazně převažující část jako nestabilní. Na tom se může podílet jak nedostatečný přehled v organizacích poskytujících pomoc a podporu v nouzi, tak absence kontaktu se sociálním kurátorem, který má sloužit jako pomocník s orientací v životě dospělých. Služby následné péče využil ze všech

dotazovaných pouze jeden. Jen malá část respondentů v procesu osamostatňování sklouzla do nelegální činnosti.

Výsledky ukazují na to, že téměř všichni respondenti udržují kontakt s rodinou nebo se v jejich vztahu vyskytuje alespoň jednostranný zájem, což by mohlo být považováno za jeden z mnoha důvodů, proč respondenti nevyužívali služeb sociálního kurátora či pomoci pomáhajících organizací.

4.7 Vyhodnocení rozhovoru

Pro další sběr dat s cílem získat informace z druhé strany, ze strany vedení DD Dolní Počernice, byl zvolen polostrukturovaný rozhovor - nejvhodnější doplňková technika pro tyto účely. Byly pokládány otázky, díky nimž bylo možné zjistit, jakými formami jsou v dětském domově děti připravovány na samostatný život, jaký zájem jeví o tuto přípravu, jaká je intenzita přípravy, jaké jsou možnosti následné péče a jak jsou seznamovány s možnostmi, které mají během osamostatňování. Celý rozhovor je uveden v Příloze B.

Rozhovor umožnil podívat se na přípravu na samostatný život i z druhé strany, nikoli pouze očima bývalých klientů, kteří odpovídali na otázky v dotazníku, ale také očima zástupce DD, který detailně představil různé programy a projekty.

Na tomto místě je třeba zdůraznit, že program je velice pestrý a propracovaný. Dětem se nabízí široká škála různých kurzů, projektů a výletů, jejichž prostřednictvím jsou připravovány na samostatný život nebo jsou zaměřeny na rozvoj konkrétních dovedností a schopností.

DD věnuje přípravě dětí velkou pozornost, o čemž svědčí skutečnost, že příprava probíhá od prvního dne, kdy do domova přijdou. Jde o dlouhodobý a složitý proces, na kterém se podílejí všichni zaměstnanci DD, ale také osoby mimo něj, jako jsou rodiny dětí či pracovníci organizací, se kterými DD spolupracuje, a v neposlední řadě

také škola. Jednotlivé kroky k naplnění týdenních a měsíčních cílů jsou hodnoceny na poradách rodinné skupiny.

Před odchodem z péče DD jsou dětem sdělovány všechny důležité informace, jsou seznamovány s organizacemi poskytujícími následnou péči a v případě, že mají zájem, je DD schopen zařídit odcházejícím práci a případně i bydlení. Z dotazníku však vyplývá, že většina z dotazovaných se neorientovala v organizacích poskytujících následnou péči. Jako důvod se nabízí kontakt s vlastní rodinou a proto nemají potřebu se o tyto organizace zajímat. V případě, že se bývalí klienti obrátí na DD o pomoc, nejsou odmítnuti. DD se snaží pomáhat všem svým bývalým klientům podle svých možností, samozřejmě nemůže poskytnout finanční podporu.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zaměřuje na problematiku přípravy dětí v péči dětských domovů na samostatný život a na jejich vstup do života dospělých. Předmětem dotazníkového šetření v praktické části bylo to, jak hodnotí přípravu bývalí klienti, jak se jim dařilo v procesu osamostatňování po ukončení institucionální péče, jak se orientovali v službách, které se nabízejí mladým lidem vstupujícím do tohoto světa. Rozhovor se zástupkyní ředitele DD Dolní Počernice umožnil hlubší vhled do přípravných procesů v tomto ústavu, jak jsou v něm děti směřovány k samostatnosti a jakým způsobem personál DD usiluje o to, aby vstup každého jeho svěřence do samostatného života byl úspěšný.

V první kapitole teoretické části byla definována rodina z hlediska psychologického a sociologického, uvedeny typy rodinného uspořádání a charakterizována funkce rodiny. Druhá kapitola se podrobně věnovala náhradní výchovné péči, jejím formám a úskalím, mimo jiné v důsledku komplikovaného rozdělení kompetencí sociálně-právní ochrany do jednotlivých ministerstev. Ve třetí kapitole byl nejdříve sledován vývoj institucionální péče, v další části byly prezentovány přístupy ve výchovném procesu, vnitřní řád dětského domova, příprava mladistvých na samostatný život, opouštění ústavní péče a následná podpora. Součástí poslední kapitoly teoretické části jsou také instituce na podporu vzdělanosti, profesní přípravy a celkového rozvoje osobnosti dětí v náhradní výchovné péči.

Děti z dětských domovů jsou připravovány na samostatný život od počátku zahájení ústavní péče. Příprava zahrnuje běžné životní povinnosti, jako jsou základní hygienické návyky, obstarání domácích povinností, příprava jídla, vyřizování základních povinností na úřadech nebo organizace denního programu. Navíc se mohou účastnit celé řady přípravných kurzů, seminářů, táborů či diskuzí, a to v takové míře, v jaké se mnohým dětem z běžných rodin nedostává.

Na rozdíl od dětí vyrůstajících ve své biologické rodině jsou děti z dětských domovů navždy poznamenány absencí rodinného prostředí, silných emocionálních vztahů

a vazeb typických pro rodinu, i když přístup vychovatelů je sebevřelejší, empatický a vstřícný. Proces odebrání z rodiny, přemísťování z institucí ústavní výchovy, navykání na úplně jiná prostředí než doposud znaly je velice stresující a traumatizující zážitek, který si v sobě mohou nosit po celý život.

Ačkoli je kvalita péče a přípravy na samostatný život v dětských domovech vysoká, není rozhodujícím faktorem úspěšnosti v procesu osamostatnění. Daleko významnější je integrita osobnosti zletilé osoby, její vytrvalost, síla a ambice, ale také za jakých podmínek vstupuje do života dospělých, zda má rodinu, na kterou se může obrátit, s jakými lidmi se setkává, a v neposlední řadě jsou to služby následné podpory osobám opouštějícím ústavní péči. Je smutnou skutečností, že v České republice neexistuje komplexní systém této péče. Je roztráštěná a nepřehledná, proto tento nedostatek můžeme považovat za jeden z rizikových faktorů působících na úspěšnost procesu osamostatnění.

Dotazníkové šetření, rozhovor se zástupcem DD a vlastní zkušenost s dětmi z dětského domova ukázaly, jak je nesmírně důležité nasměřovat rozvoj dítěte od počátku jeho příchodu do ústavní péče. Především je nutné pomoci dítěti adaptovat se na nové prostředí, vzbudit v něm pocit bezpečí a dodat naději, že má kolem sebe lidi, kteří jsou připraveni být mu oporou. Postupně, v závislosti od věku, posilovat sebevědomí a sebeúctu dítěte, rozvíjet jeho silné stránky, podporovat v něm nadání, kompenzovat slabé stránky, nebo pokud možno je eliminovat.

Úloha pedagogických a dalších odborných pracovníků by měla spočívat ve vedení dítěte v socializačním procesu, v pomoci začlenit se mezi vrstevníky, naučit se komunikaci v interakci s cizími lidmi. Je třeba vzít v úvahu, že má vžitý určitý model rodiny, který si nese s sebou. Tento model většinou obnáší nefunkční, pokřivené vztahy mezi jeho nejbližšími a hrozí nebezpečí, že bude aplikován ve vztazích k okolí, respektive v chování k vrstevníkům, později k partnerovi a dalším lidem, s nimiž přijde do styku. Jedinci z dětských domovů daleko víc selhávají v mezilidských vztazích.

Dítě v dětském domově má být vedeno k soustavnému vzdělávání, vytváření studijních návyků. Je třeba ho zapojovat do různých činností a sledovat, která z nich nejvíc odpovídá jeho založení a zájmu, čímž se naznačuje jeho budoucí profesní

orientace. Dotazníkové šetření jasně ukázalo, že celá polovina respondentů má pouze základní vzdělání a 70% nejeví zájem se dále vzdělávat. Vzdělávání a práce na sobě v dospělosti se zákonitě odrážejí na celkové životaschopnosti jedince. Dokáže se bez problémů integrovat do společnosti, správně volit z nabízených možností, odolat různým nástrahám, jež mu připraví život. Konfrontace jeho představ, které si vytvořil za zdi dětského domova s běžným životem, není potom tak bolestivá.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BUBELOVÁ, V. a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. ISBN 978-80-87455.

BĚHOUNKOVÁ, L. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.

HARTL, P. a H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KRAUS, B a V. POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 117 pub., Brno: Paido, 2000. ISBN 80-7315-004-2.

LANGMEIER, J. a D. KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., akt. vyd. Praha: Graha Publishing, a. s., 2006. ISBN 80-247-1284-9.

OTTO, J. a kolektiv. *Ottův slovník naučný, ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí: Osmnáctý díl, Navary – Oživnutí*. Praha: J. Otto, 1902.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1916-3.

Quality4Children: *Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček a Člověk hledá člověka, o. s., 2008. ISBN 978-80-254-3665-3.

SLOMEK, Z. *Etopedie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-84-6.

System náhradní péče o děti a mladistvé a následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice: *Situační analýza*. Sdružení SOS dětských vesniček, 2009. ISBN 978-80-254-4799-4.

VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. Edice speciální pedagogiky. ISBN 80-7041-007-8.

VÝROST, J. *Aplikovaná sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

DOKUMENT z archivu Dětského domova Dolní Počernice

Seznam použitých internetových zdrojů

AlterEgo.cz: *institut pro podporu vzdělanosti* [online]. [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://www.alterego.cz>

Centrum Sámovka [online]. [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://www.samovka.cz/>

Dětský domov Dolní Počernice [online]. [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://www.domovpocernice.cz/>

Letní dům [online]. [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://www.letnidum.cz/letni-dum>

Nadání a dovednosti [online]. [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://nadaniadovednosti.cz/>

Ottův slovník naučný: *Nalezinec* [online]. [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: https://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/Nalezinec

Petr Kulička - moje stránky: *Dětské domovy*. [online]. ©2017 [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://www.kulickovy.estranky.cz/clanky/detske-domovy.html>

Sociální práce: *Dětský domov se školou* [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://socialni-prace.webnode.cz/detsky-domov-se-skolou/>

Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice: Situační analýza [online]. Praha: Vydalo Sdružení SOS dětských vesniček, 2009 [cit. 2017-01-12]. s. 4-5. ISBN 978-80-254-4799-4. Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/res/data/002/000503.pdf>

TRAPKOVÁ, L. *Rodina. Kde jsi táto* [online]. © 2015 [cit. 2015-11-30, 14:25]. Dostupné z: <http://www.kdejsitato.cz/rodina/rodina-zaklad-statu.html>

Výchovný ústav Střílky: *Výchova* [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://www.vustrilky.cz/>

Zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 5. února 2002, *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*, [online]. © 2016 [cit. 2017-01-12, 15:49]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=53243&fulltext=d~C4~9Btsk~C3~BD~20domov&rpp=15#local-content>

Zákonné normy

Vyhláška č. 438/2006 Sb. ze dne 30. srpna 2006, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních

Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. 2. 2012, občanský zákoník, rodinné právo

Zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 5. února 2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

SEZNAM ZKRATEK

ČR – Česká republika

DD – dětský domov

DP – Dolní Počernice

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MV – Ministerstvo vnitra

MZ – Ministerstvo zdravotnictví

OSPD – Orgány sociálně právní ochrany dětí

Q4C – Quality 4 Children Standards (Standardy pro kvalitu péče o děti mimo domov v Evropě)

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Náhradní výchova	17
-----------------------------------	----

Seznam grafů

Graf 1: Vzdělání.....	50
Graf 2: Pokračování ve studiu	51
Graf 3: Současný profesní stav	52
Graf 4: Spokojenost se zaměstnáním.....	52
Graf 5: Hledání nového zaměstnání.....	53
Graf 6: Kontakt s rodinou	54
Graf 7: Opora v samostatném životě	54
Graf 8: Bydlení po ukončení ústavní péče.....	55
Graf 9: Stabilita života.....	56
Graf 10: Hospodaření s penězi.....	57
Graf 11: Finanční zajištění.....	57
Graf 12: Nelegální činnost.....	58
Graf 13: Pomáhající organizace.....	60
Graf 14: Pravidelný kontakt se sociálním pracovníkem.....	61

Graf 15: Využívání možné pomoci od sociálního pracovníka.....	62
Graf 16: Příprava na samostatný život.....	63
Graf 17: Vztah k DD.....	64

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník.....	I
Příloha B – Rozhovor se zástupcem DD DP.....	V
Příloha C – Přiložený dokument jako odpověď na 1. otázku rozhovoru.....	VIII

Příloha A - Dotazník

Život zletilých po odchodu z ústavní péče dětského domova

Ahoj, moc ráda bych vás poprosila o vyplnění tohoto dotazníku. Odpovědi budou použity pouze v rámci mé bakalářské práce se zaměřením na připravenost dětí na samostatný život a vůbec na jejich samostatný život. Prosím vás o trošičku vašeho času a o co nejupřímnější odpovědi.

Děkuji, Monika.

1. Jaké je tvé nejvyšší dokončené vzdělání?
 - základní vzdělání
 - středoškolské vzdělání s maturitou
 - výuční list s maturitou
 - výuční list
 - vysokoškolské vzdělání
2. Máš v plánu ve studiu pokračovat?
 - ano
 - ne
3. Jaký je tvůj současný profesní stav?
 - zaměstnaný/á
 - nezaměstnaný
 - živnostník
 - student
 - brigádník
 - na úřadu práce
 - rodičovská dovolená
4. Pokud pracuješ, jsi se svou prací spokojen/a?
 - ano, jsem spokojen/á
 - ne, nejsem spokojen/á s finančním ohodnocením
 - ne, práce mě nebaví
 - ne, práce mě neuspokojuje po žádné stránce
5. Pokud jsi odpověděl/a, že s prací nejsi spokojen/á, hledáš aktivně jinou práci?
 - ano, ale zatím pouze sleduji pracovní nabídky

- ano, aktivně sleduji pracovní nabídky a účastním se přijímacích řízení
 - ne, nehledám jinou práci
6. Jaké profese jsi vykonával/a po odchodu z DD až doposud?
.....
7. Máš jiné příjmy kromě mzdy? Jaké?
.....
8. Jsi schopný/á vystačit s penězi, které máš na měsíc k dispozici?
- ano
 - ne
9. Můžeš o sobě říci, že umíš dobře hospodařit s penězi?
- ano, myslím, že ano
 - ne, s hospodařením s penězi mám potíže
10. Měl/a jsi po odchodu z DD na koho se obrátit s pomocí (finance, bydlení)?
- ano, na rodinu
 - ano, na přátele
 - ano, na dětský domov
 - ano, na sociální pracovníky
 - ano, na pomáhající organizace
 - ne, neměl/a jsem se na koho obrátit
11. Kde jsi žil/a po odchodu z DD?
- u rodiny
 - u známých
 - ubytování zřízené přes dětský domov
 - Dům na půl cesty nebo jiná pomocná střediska
 - ubytovna
 - podnájem
 - jinde
12. Jeví o tebe rodina (min. jeden člen) zájem nebo ty o ně?
- ano, oboustranný zájem
 - ano, zájem rodiny o mne
 - ano, já mám zájem o rodinu
 - ne, oboustranný nezájem

13. Byl tvůj život po odchodu z DD stabilní (stálé zázemí, pravidelný a dostatečný příjem)?
- ano
 - ne
14. Věnoval/a jsi se někdy nelegální činnosti (např. braní a prodej drog, prostituce)?
- ano
 - ne
15. Byl/a jsi po odchodu z DD v kontaktu se svým sociálním pracovníkem?
- ano
 - ne
16. Pokud jsi potřeboval/a pomoc, obracel/a jsi se na svého sociálního pracovníka nebo jsi raději vyhledával/a pomoc jinde?
- ano, obracel/a jsem se na pomoc soc. pracovníka
 - ne, raději jsem hledal/a pomoc jinde
17. Orientoval/a jsi se v organizacích a projektech, které podporují mladé lidi v osamostatňování a pomáhají jim v nesnázích? Jaké znáš?
.....
18. Kde jsi se prvně o těchto organizacích dozvěděl/a?
- ve škole
 - v dětském domově
 - od rodiny
 - od přátel
 - jinde
19. Využil/a jsi někdy pomoc těchto organizací a projektů?
- ano
 - ne
20. Jak posuzuješ, že jsi připraven/a z DD na běžný život? (schopnost postarat se o pořádek v domácnosti, zajistit si obživu, hygiena, vyjednávání na úřadech)
.....
21. Věnoval/a jsi pozornost přípravě na samostatný život, kterou ti nabízel dětský domov a jeho pracovníci?
- ano
 - ne

22. Máš dobrý (osobní) vztah k DD?

- ano
- ne

23. Bylo ti při odchodu z DD nabídnuto (ředitelem, jednotlivými pracovníky), že se na ně můžeš v nesnázích obrátit o pomoc či radu?

Příloha B – Rozhovor se zástupcem vedení DD DP

V přepisu rozhovoru jsou odpovědi zástupkyně ředitele dětského domova označené kurzívou.

1. Můžete mne seznámit s Vaším přípravným programem dětí na samostatný život?

Odpověď na tuto otázku je doložena v dokumentu (viz Příloha C)

1.1 Z jakých složek se skládá a kdo Váš program zpracovává?

Program je zpracován v ročním plánu a připravují ho vedoucí pedagogů spolu s ředitelem zařízení, dále se rozpracovává na jednotlivých rodinných skupinách v týdenních plánech.

1.2 Jak dlouho aplikujete aktuální verzi programu a jak často se takový program upravuje?

Vzhledem k tomu, že se během roku v našem zařízení vystřídá i 30 dětí, program se opakuje a popřípadě se vkládají další aktuální složky.

1.3 Jak tato příprava probíhá a kdo děti připravuje?

Tato příprava probíhá každý den v rámci běžného života dětí, na různých akcích, výjezdech, projektech, školeních. Děti připravují vychovatelé, učitelé, odborníci z různých profesí, dobrovolníci.

1.4 Věnují tomuto programu děti dostatečnou pozornost?

V tomto programu se snažíme děti zapojovat povinně od 12 let věku. Záleží na každém dítěti, o co má zájem a jakou má snahu se zapojit.

1.5 Mohou se děti účastnit seminářů, kurzů nebo jiných aktivit, jejichž cílem je příprava na samostatný život?

Děti se účastní povinně, vybíráme pro každé dítě i individuálně, co kdo potřebuje.

1.6 Kdo (jaké firmy či organizace) Vám tyto služby poskytuje?

Barevný svět dětí, Alter Ego, Letní dům, Nadání a dovednosti, Nadace Terezy Maxové, Sámovka, Triangl atd.

1.7 Jsou nějaké organizace, se kterými spolupracujete pravidelně?

Alter Ego, Barevný svět dětí, Dejme dětem šanci

1.8 Mají děti zájem o takové aktivity?

Většinou ano.

1.9 Probíhá jakési zhodnocení jednotlivých kroků přípravy na samostatný život, které jste již společně učinili z pohledu klientů i vychovatelů?

Ano, na rodinkových poradách s vychovateli, na spolumprávě s dětmi, při vytváření rozvoje osobnosti s dětmi.

2. Jak probíhá odchod zletilého z Vaší péče? Jaké varianty jsou a za jakých podmínek probíhají? (startovací byty, rodina, úplně osamostatnění)

V případě zletilosti a zároveň ukončení / úspěšném ukončení / studia, má dítě možnost startovacího bytu na 1 rok. Pomáháme hledat práci / pokud dítě chce /.

Většinou děti odcházejí do původní rodiny – nabízíme od nás pomoc při hledání práce – pokud chce.

3. Přes jaké organizace zařizujete zletilým bydlení a práci?

Práci hledáme např. přes Nadání a dovednosti nebo i případné nabídky jednotlivých organizací, sponzorů.

4. Je Váš dětský domov otevřen k pomoci zletilým, kteří již nejsou v ústavní péči a požádají Vás o ni?

Zletilým dáváme kontakty na organizace, které nabízejí práci, pokoušíme se sehnat ubytovny. Nemůžeme ale pomoci finančně, opravdu jen radou a doporučením na jednotlivé organizace.

4.1 Nabízíte odcházejícím možnost, že se v nesnázích mohou na Váš dětský domov obrátit?

Ano, s touto možností je před odchodem seznamujeme.

4.2 Využívají zletilý této možnosti?

Občas ano.

5. Seznamujete děti s pomáhajícími organizacemi, na které se mohou obrátit po odchodu z DD?

Ano, seznamujeme.

5.1 V případě, že se na Vás zletilý obrátí o pomoc, jste schopni zajistit mu ji prostřednictvím spolupráce s těmito organizacemi, např. zajistit jim ubytování v Domě na půl cesty?

Nejsme schopni zajistit – Domy na půl cesty se musí oslovovat alespoň 3 měsíce před odchodem dítěte, z klientů si vybírají / nemůžeme poslat dítě, které je na drogách, alkoholu atd. /.

Z hodiny na hodinu není schopný zajistit bydlení nikdo z nás.

6. Navštěvují Váš dětský domov zletilý i po odchodu z Vaší péče?

Ano, mnoho zletilých nás navštěvuje a někteří i pravidelně. Také organizujeme srazy bývalých klientů, na kterých bývá poměrně vysoká účast. Ovšem jsou případy i takových zletilých, kteří se po ukončení péče již neukáží a ani nás nekontaktují.

Příloha C – Přiložený dokument jako odpověď na 1. otázku rozhovoru

Program Lépe připraven do života

Program je pro děti z Dětského domova a Školní jídelny v Dolních Počernicích. Významem je snažit se děti lépe připravit pro praktický život tak, aby děti co opouštějící zařízení po ukončení ústavní výchovy dovršením 18 let nebo z důvodu ukončení smlouvy setrvání dítěte na dobrovolný pobyt po skončení ústavní výchovy měly šanci uspět ve svém vlastním životě.

Rizika: nedostatek finančních prostředků

- špatná podpora státu
- nezájem dětí nebo pedagogů o aktivní účast v programu
- nekvalitní příprava jednotlivých podprogramů
- nemocnost
- časová náročnost pro pedagogy a děti
- nekvalitní pedagogický sbor

Principy: individuální přístup

- zapojování dětí i pedagogů
- propojování podprogramů
- působení interní i externí
- snaha o zpětnou vazbu
- provádění změn podle potřeby
- spravedlivosti
- motivačních bonusů
- podněty interní i externí
- jednotlivec může opakovat program vícekrát

- Podprogramy:**
1. systém
 2. láska není pouze sex
 3. nauč se říkat ne
 4. cizí jazyk
 5. PC
 6. ekonomika
 7. právo
 8. osobnostní rozvoj – kladné vlastnosti

životopis

vyplňování dotazníků a složenek

videotrénink – přijímací pohovor

jak hledat práci

uvědomování si sami sebe

1. **Systém:** dítě, které přijde do Domova, se okamžitě zapojuje do systému, který by měl co nejvíce fungovat jako rodina. Rodinná skupina by měla žít odděleně (ideální byty od sebe), stará se sama o sebe (nakupuje, vaří, pere, uklízí si apod.) mimo finančních prostředků. Snaha se zajistit kladné vztahy. Mezi všechny děti rozdělit úkoly přiměřeně věku. Spravedlivě děti zapojovat do nepravidelných činností. Systém je interní záležitostí, která je ovlivněna zákony a kontrolními orgány.
2. **Láska není pouze sex:** pro děti od 12 let, zaměřeno na vztahy ke všem věkovým hranicím, zaměřeno na fungování rodiny i na sexuální výchovu.
3. **Nauč se říkat ne:** pro děti od 12 let zaměřeno na odmítnutí negativních látek, seznámení s látkami a riziku při jejich používání.
4. **Cizí jazyk:** pro děti všeho věku podle zájmu – výuka jazyka navíc, dospívající mezi 15. – 18. rokem jeden rok povinně s cílem získat alespoň základy.

5. **PC:** pro děti všeho věku podle zájmu, dospívající mezi 15. – 18. rokem povinně navíc s cílem, aby uměli základy programů Word, Excel, E-mail, Internet, případně vytvoření vlastních www stránek.
6. **Ekonomika:** pro dospívající ve věku 17 – 18 let zaměřeno na reálné výdělky, reálné náklady a na hospodaření s finančními prostředky. Upozornění na rizika půjček apod.
7. **Právo:** pro dospívající ve věku 17 - 18 let zaměřeno na právo pracovní a trestní. Upozornění na základní principy tvorby legislativy.
8. **Osobnostní rozvoj:** měl by být neustálou součástí. Některé bloky by byly speciálně zařazeny do jiných podprogramů. Na některé by měly být speciální výjezdy.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Monika Mikulenčáková

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: prezenční

Název práce: Život zletilých po odchodu z ústavní péče dětského domova

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 63

Celkový počet stran příloh: 10

Počet titulů českých použitých zdrojů: 15

Počet internetových zdrojů: 12

Počet zákonných norem: 3

Vedoucí práce: PhDr. Alice Bosáková